

प्रधान सम्पादक
संघनायक भिक्षु अश्वघोष महास्थविर
४२५९११० (संघाराम विहार, ढल्को)

प्रकाशक र विशेष सल्लाहकार

भिक्षुणी धम्मवती
फोन: ४२५९४६६

सम्पादक

भिक्षुणी वीर्यवती
फोन: ४२५९४६६

सम्पादन सहयोगी

भिक्षुणी शुभवती

व्यवस्थापकहरू

चिनीकाजी महर्जन
फोन: ९८४९२५२६६२

ज्ञानेन्द्र महर्जन

फोन: ४२७५३७७, ९८४९३६६५९४

धुवरत्न स्थापित

फोन: ९८४९२६३३५५

सह-व्यवस्थापक

इन्द्रमान महर्जन

फोन: ९८४९४३४५७२

कार्यालय

धर्मकीर्ति बौद्ध अध्ययन गोष्ठी

धर्मकीर्ति विहार

श्रीघः नघः टोल

पोष्ट बक्स नं. ४९९२, काठमाडौं

फोन: ४२५९४६६

बुद्ध सम्बत् २५६२

नेपाल सम्बत् १९३८

इस्वी सम्बत् २०१८

विक्रम सम्बत् २०७५

विशेष सदस्य रु. २०००/-
वा सो भन्दा बढी
वार्षिक रु. १००/-
यस अङ्को रु. १०/-

धर्मकीर्ति
(बौद्ध मासिक)

THE DHARMAKIRTI

A Buddhist Monthly

28th JUNE 2018

वर्ष- ३६

अङ्क- ३

ज्या: पुन्हि

असार २०७५

ठूला दुङ्गलाई हावाले हल्लाउन नसकेभैँ
निन्दा र प्रशंसाले पण्डितहरूलाई विचलित
गराउन सक्दैन ।

धर्मरस बुझ्ने व्यक्ति सदा प्रशन्न चित्त भई
आरामपूर्वक निदाउँछ । पण्डितहरूले आर्य धर्ममा
मन लगाउँदछ ।

पापी र अधर्मी पुरुषको सङ्गत नगर, कल्याण मित्र
र उत्तम व्यक्तिहरूले आर्य धर्ममा मन लगाउँछ ।

अगाध तथा गम्भिर पोखरीको पानी निर्मल भए
जस्तै पण्डितहरूको चित्त धर्म श्रवणको प्रभावले
स्वच्छ र निर्मल हुन्छ ।

धर्मचक्र प्रवर्तन

वैशाख पूर्णिमा पछिको महत्त्वपूर्ण पूर्णिमा आषाढ पूर्णिमा हो । किनभने यस दिन भगवान् बुद्धले आफूले प्राप्त गरेको ज्ञान प्रथम पटक प्रचार गर्नुभएको दिन थियो । यसलाई धर्मचक्र भनिएको छ । धर्मचक्रको अर्थ गतिशील हुनु हो ।

बोधिज्ञान प्राप्त भएपछि भगवान् बुद्धले आफूले प्राप्त गरेको ज्ञान प्रचार गर्ने इच्छा गर्नुभयो । त्यही समय उहाँले यसरी विचार गर्नुभयो—

“चतुर्आर्य सत्य र प्रतित्य समुत्पाद अति गम्भिर विषय भएको कारणले साधारण जनताले बुझ्न सक्दैनन् । बुझ्न सक्ने खालका तपस्वी साथीहरू पाँचजना— कौण्डिन्त्र, वप्प, भद्दिय, महानाम र अस्सजि पनि मिथ्यादृष्टि भई मलाई त्यागी सारनाथ गइसके । तैपनि उनीहरूको मनमा पुण्यरूपी संस्कार त लुकिरहेका छन् । उनीहरूको मनमा लुकिरहेका क्लेशरूपी नराम्रा संस्कार हटाउन सके उनीहरूको मन शुद्ध हुनेछ र मैले बुझाएको ज्ञान उनीहरूले बुझ्ने छन् ।”

यति विचार गर्नुभई उहाँ सरासर वाराणशीको सारनाथतर्फ लाग्नुभयो । सारनाथ पुग्नुभएपछि पञ्चभद्रवर्गीयहरूले भगवान् बुद्धलाई देखेबित्तिकै यसरी विचार गरे—

“सिद्धार्थ कुमार हामीकहाँ आउनुभयो । उहाँले खाना खाई ध्यान गर्नुभएको कारणले पहिलाभन्दा मोटाउनुभएको छ । खाना खाएर ध्यान गर्ने व्यक्तिलाई श्रद्धा राख्नु ठीक छैन । त्यसैले उहाँलाई हामीले वास्ता नगर्ने । राजकुमार हो, आशन एउटा ओछ्याइदिनुपर्ला ।”

यसरी मिथ्या धारणा सोचिरहेका पञ्चभद्रवर्गीय-हरूप्रति मैत्री, करुणा भाव फैलाउनु हुँदै भगवान् बुद्ध उनीहरूसामु पुग्नुभयो । भगवान् बुद्धको शुद्ध मैत्री र करुणाको प्रतापले पञ्चभद्रवर्गीयहरूको मन पग्लियो । उनीहरूले भगवान् बुद्धको तेजिलो रूप देखेबित्तिकै अनायास उनीहरूको मन श्रद्धाले विभोर भई एकजनाले

बुद्धको हातबाट पात्र लिई स्वागत गर्नु भने, अर्कोले खुट्टा धुने पानी अर्पण गर्न थाल्यो, अर्कोले आशन ओछ्याई स्वागत गर्न थाल्यो । यसरी पञ्चभद्रवर्गीयहरू ५ जनाले नै भगवान् बुद्धलाई आदरपूर्वक आशनमा विराजमान गराई वन्दना गरी आआफ्नो स्थानमा बस्न थाल्यो । उनीहरूको श्रद्धा देखी भगवान् बुद्धले धर्मदेशना गर्नुहुँदै भन्नुभयो— “आजका मानिसहरूले दुई प्रकारका अतिमार्गहरूलाई अपनाइरहेका छन्, जसलाई धर्मानकूल भन्न मिल्दैन ।

एउटा मार्ग यस्तो छ, जुन मार्गमा लाग्ने व्यक्तिहरूले पञ्चकाम सुखमा भुल्लाई नै उत्तम ठान्छन्, त्यति मात्र होइन नास्तिकहरूले सत्कर्मको पनि कुनै राम्रो फल छैन, दुष्कर्मको पनि दुष्फल छैन भन्ने मिथ्या धारणा राख्दै व्यभिचार कार्यलाई प्राथमिकता दिने गर्छन् । यसले गर्दा समाजमा कामभोग समर्थकहरूको बाहुल्यता बढ्न थाले ।

अर्को मार्गमा लाग्ने व्यक्तिहरूले शरीरलाई कष्ट दिनु नै धर्म ठान्ने गर्छन् । यो अति दुःखदायी र अनार्यहरूले मात्र प्रयोग गर्ने मार्ग हो ।”

माथि उल्लिखित दुवै अति मार्गहरूलाई तथागत बुद्धले हीन, गाउँलेहरूले मात्र प्रयोग गर्ने मिथ्या मार्गको रूपमा वर्णन गर्नुभएको छ ।

तथागतले यी दुवै अति मार्गको बीचको मध्यम मार्ग (उत्तम मार्ग) पत्ता लगाउनुभयो । जुन मार्गमा चल्दा ज्ञानचक्षु, प्रज्ञाचक्षुरूपी भित्री ज्ञानको आँखा खुल्न ठाल्दछ । अविद्या नष्ट हुँदै मुक्तिको प्रकाश उत्पन्न हुनेछ । सबै विकारहरू नष्ट गर्ने यस मार्गले सम्बोधि ज्ञान दिने गर्छ ।

शील, समाधि र प्रज्ञारूपी आठवटा अङ्गले परिपूर्ण यस मार्गमा ८ अङ्गहरू यसरी छन्—

- सम्यक दृष्टि (ठीक तरिकाले बुझ्न सक्ने क्षमता)
- सम्यक सङ्कल्प
- सम्यक वचन

- सम्यक कर्मान्त
- सम्यक आजीविका
- सम्यक व्यायाम
- सम्यक स्मृति
- सम्यक समाधि

यी मार्गमा चल्ने व्यक्ति विस्तारै आर्य बन्नेछ ।
जन्ममरणको भवसंसारबाट मुक्त हुनेछ ।

आषाढ पूर्णिमाको दिन लोकगुरु भगवान् बुद्धले धर्मचक्र प्रवर्तन गर्नुभएको कारणले यस दिनलाई 'गुरुपूर्णिमा' पनि भनियो । गुरुपूर्णिमाको महत्त्वलाई जानी हामीले यस पूर्णिमादेखि गतिशील भएको धर्म अभ्यास गरी बढीभन्दा बढी लाभ प्राप्त गर्न सकौं । यही हामी सबैको लक्ष हुनेछ ।

धर्मकीर्ति विहारमा बुद्धपूजा र धर्मदेशना

२०७५ साल	बुद्धपूजा गर्नुहुने गुरुमांहरू	धर्मदेशना गर्नुहुने गुरुमांहरू
जेठ ८ गते मङ्गलवार, अष्टमी	सुवर्णवती	वीर्यवती
जेठ १५ गते मङ्गलवार, अनला पुन्हि	सुवर्णवती	धम्मवती
जेठ २४ गते बिहीवार, अष्टमी	शुभवती	धम्मवती
जेठ ३० गते बुद्धवार, औंशी	सुवर्णवती	खेमावती

धर्मकीर्ति पत्रिकाको विशेष सदस्यहरू

क्र.सं. ८८०

श्री पद्मकेशरी श्रेष्ठ

ढल्को, काठमाडौं

रु. २,०००/-

बनेपा ध्यानकुटी - मैत्री केन्द्रलाई सहयोग

- १) International Women's Group, Maharajagunj, Kathmandu, Rs. 15000/-
- २) चिबहा बौद्ध समाज, चिबहा ख्यः, १९ बडा, नमुना बुद्ध विहार, कंगः, उपासक उपासिकाहरूबाट भोजन तथा रु. ३४४०/- प्रदान ।
- ३) सारदा बज्राचार्य, पुतलीसडकबाट रु. ३०००/-
- ४) ज्ञान लक्ष्मी ताम्राकार, भोटे पुल, धरानबाट रु. २००५/-
- ५) निर्मला मानन्धर, असन, कमलाक्षीबाट रु. २०००/-
- ६) धर्मकीर्ति अध्ययन गोष्ठीबाट - रु. १५००/-
- ७) कर्ण देवी तुलाधरबाट - रु. ११००/-
- ८) धर्म कुमारी मोक्तान, धरान-९ बाट रु. १०५०/-
- ९) उर्मिला तुलाधरबाट - रु. १०००/-
- १०) नील कुमारी स्थापित, सिद्धिचरण मार्ग, धरान, रु. १०००/-
- ११) भिक्षु शान्त सिद्धार्थ, आनन्द भुवन विहारबाट रु. १०००/-
- १२) प्रज्ञान तुलाधर, भोटाहिटी, काठमाडौंबाट जन्मदिनको उपलक्ष्यमा - रु. १०००/-
- १३) निराला शाक्यबाट - रु. १०००/-
- १४) माणिक ज्योती कंशाकारबाट - रु. १०००/-
- १५) सुभद्रा स्थापितबाट - रु. ५६५/-
- १६) सम्राज्ञी शाक्यबाट - रु. ५५५/-
- १७) प्रेमज्योती शाक्य, बनेपाबाट रु. ५००/-
- १८) राकेश शाक्य, बनेपा रु. ५००/-
- १९) भिक्षु शोभित, गणमहा विहारबाट जलपानको लागि रु. ५००/-
- २०) जापानी श्रेष्ठ, सामाखुसीबाट रु. ५००/-
- २१) प्रितम लाल प्रधान, ठमेलबाट रु. ५००/-
- २२) महेन्द्र मुनि बज्राचार्य, डल्लुबाट रु. ५००/-
- २३) अन्तर ज्योती कंशाकारबाट - रु. ५००/-
- २४) शान्ति शाक्यबाट - रु. ५०५/-
- २५) गीता मानन्धरबाट - रु. १०० /-
- २६) विश्व तुलाधरबाट - रु. ११०/-
- २७) तुयू लक्ष्मी, अशोक रत्न शाक्य परिवार बनेपाबाट खाद्यान्न प्रदान ।

❀ आजीवन वार्षिक भोजन प्रदान गर्ने दाताहरू -

- २८) पुष्प कुमार मानन्धर परिवार, बालाजुबाट स्वर्गीय इन्जिनियर कमल कुमार मानन्धरको पुण्यस्मृतिमा रु. ३५,०००/-

एउटा प्रश्न ?

कल्याण मित्र सत्यनारायण गोयन्का

भगवान्को समयको एउटा घटना

विम्बिसारको छोरो अभय राजकुमार भगवान् बुद्धप्रति श्रद्धालु बनिसकेको थियो। उनी भगवान्को दर्शन गर्न बरोबर जान्थ्यो र धर्म श्रवण गर्दथ्यो। कहिलेकाहीं आफ्नो मनको जिज्ञासा हटाउन प्रश्न सोध्ने गर्दथ्यो।

एक समय भगवान् राजगृहको गिज्झकूट पर्वतमा विहार गरिरहनुभएको थियो, अभय पनि उनको दर्शनार्थ त्यहाँ पुगे। त्यस समयमा एउटा विशेष जिज्ञासा लिएर गएको थियो।

त्यसो त भारतको यो सदाको विशेषता रह्यो, परन्तु त्यस समयमा मानिसहरूको विरोधी विचारहरूको प्रचारमा विशेष छुट थियो। त्यस समयमा कर्मसिद्धान्तलाई नमान्ने आचार्यहरू पनि थिए र तिनीहरूका अनेक शिष्यहरू पनि थिए। उनीहरू न कुनै राम्रो कर्मको राम्रो फल हुन्छ भनेर मान्दथे, न नराम्रोको नराम्रो। न कारण र परिणामको सिद्धान्तलाई नै मान्दथे। कुनै परिणामको कारण छैन, कुनै हेतु छैन; संसारमा सबै कुरा त्यसै अकस्मात्, अकारण नै हुन्छ भन्ने धारणा थियो। यस्तो मान्यताका उपदेशकमध्ये एकजना प्रसिद्ध धर्माचार्य पुरण काश्यप थिए। यदि कोही व्यक्ति सम्यक् दर्शी, सम्यक् ज्ञानी हुन्छ भने यसको कुनै हेतु अथवा कारण छैन; बिनाहेतु नै कोही व्यक्ति सम्यक् दर्शी, सम्यक् ज्ञानी हुन्छ भन्ने उनको मान्यता थियो। त्यस्तै कोही व्यक्ति अदर्शी, अज्ञानी हुन्छ अर्थात् न त्यो व्यक्तिले सम्यक् दर्शन गर्न पाउँछ, न सम्यक् ज्ञान प्राप्त गर्न सक्छ। यसको पछाडि कुनै हेतु छैन, कुनै कारण छैन। बिनाकारण नै कोही व्यक्ति सम्यक् दर्शी, सम्यक् ज्ञानी हुन्छ र बिनाकारण नै अदर्शी, अज्ञानी हुन्छ भन्ने मान्यता थियो।

आज राजकुमार अभय यही मान्यताको बारेमा भगवान् बुद्धको विचार थाहा पाउन गएको छ। भगवान्ले भन्नुभयो— “यो लोकीय जगत्मा जुन उत्पाद हुन्छ त्यसको प्रत्यय अर्थात् कारण, हेतु भई नै हाल्छ। सबै परिणामका जराका कुनै न कुनै हेतु जोडेको हुन्छ।

कोही व्यक्ति यथाभूत सत्य देख्न सक्दैन, थाहा पाउन सक्दैन अर्थात् अदर्शी हुन्छ, सम्यक् दर्शन, सम्यक् ज्ञानबाट वञ्चित हुन्छ। त्यसैले यो बिनाहेतु होइन यसका पाँच हेतु हुन्छन्—

- (१) मनमा कामनाको ज्वार उठ्नु।
- (२) मनमा द्वेष उल्लेख आउनु।
- (३) शारीरिक आलस्य र मानसिक प्रमादले घेरेको हुनु।
- (४) शारीरिक बेचैनी र मानसिक सन्तापले घेरेको हुनु।
- (५) मन संशय-शङ्काले उदास हुनु।

यी पाँचमध्ये कुनै पनि अवस्था सम्यक् दर्शन, सम्यक् ज्ञानको अवरोध बन्छ। त्यसकारण यी हेतु हुनु जसको कारणले कुनै व्यक्ति सत्यप्रति अदर्शी, अज्ञानी रहन्छ। यी पाँचै स्वभावलाई थाहा नपाइकन र तिनीहरूलाई नहटाइकन सम्यक् दर्शन कहाँ, सम्यक् ज्ञान कहाँ ?”

अभय यी उत्तरबाट ज्यादै सन्तुष्ट र प्रसन्न भए। उसले सोध्यो— “यी पाँचलाई के भनिन्छ भगवान् ?” भगवान्ले भन्नुभयो— “नीवरण”।

वस्तुतः नीवरण नै हो। सत्यलाई छोपिराखेको आवरण हो जसले सत्यलाई यथाभूत देख्न दिँदैन।

“साँच्चै भगवान् ! यी नीवरण नै हुन्। यिनमा एक नीवरण मात्र उत्पन्न भए पनि अवरोध बन्न जान्छ। पाँच नीवरण उत्पन्न भए भने अवरोध त भन्नै परेन” राजकुमारले बुद्धद्वारा बुझेर यस्तो भन्यो।

विपश्यी साधक यसलाई स्वानुभूतिबाट बुझ्दछ। यी पाँचैलाई साधनाको क्षेत्रमा आफ्नो दुश्मन मान्छ जुन प्रगतिमा बाधा बन्न जान्छ। जसरी कुनै कचौरामा पानी रङ्गिन छ अथवा धमिलो छ वा ज्यादै हल्लेको छ भने त्यसमा आफ्नो प्रतिबिम्ब राम्ररी कसरी देखिन्छ। जस्तै आँखामा रङ्गिन चश्मा लगाएको छ अथवा आँखामा धूलो परेको छ अथवा आँखाको सामुने अँध्यारो छ, अथवा पानी फोहर छ भने त्यसलाई यथाभूत कसरी देख्न सकिन्छ ? विपश्यी साधकले राम्ररी बुझ्दछ कि यी नीवरण

जति-जति नष्ट हुन्छन्, चित्त त्यति-त्यति समाहित हुन्छ, शान्त हुन्छ, स्वच्छ हुन्छ, किनकि आवरणहीन हुन्छ । त्यसैले यथाभूत सत्य देख्न सकिन्छ । साँच्चै नै भनेको छ, **समाहितो यथाभूतं पजानति** । चित्त सम्यक् रूपले समाहित भएपछि नै सत्यलाई प्रज्ञापूर्वक यथाभूत जान्दछ ।

यस्तै प्रकार भगवान्‌ले बुझाउनुभयो कि “सम्यक् दर्शी र सम्यक् ज्ञानी पनि बिनाहेतु हुन सक्दैन । यसको पनि हेतु छन्, कारण छन् । सात हेतु हुन्छन् जुन भएपछि कुनै पनि व्यक्ति सम्यक् दर्शी, सम्यक् ज्ञानी बन्न सकिन्छ । यी हेतु हुन्—

- १) **सति (स्मृति)** : अर्थात् सजगता । नाम-रूपको उदय-व्यय हेर्दाहेर्दै, भ्रम-भ्रान्तिबाट टाढा हुँदै, राग-द्वेषबाट टाढा हुँदै, निरोध अवस्थालाई प्राप्त गर्दछ । अर्थात् सबै इन्द्रिय अनुभूतिलाई परित्याग गरेर, त्योभन्दा परको परम सत्य निर्वाणलाई देख्दछ । यो सतिको अभ्यासलाई संवर्द्धन गर्दै यथाभूत सम्यक् दर्शन र सम्यक् ज्ञान लाभ गर्दछ । ठीक यस्तै प्रकार :
- २) **विरिय (वीर्य)** : अर्थात् परिश्रम, पुरुषार्थको अभ्यासलाई संवर्द्धन गर्दछ ।
- ३) **धम्मविचय (धर्म विचयन)** : अर्थात् सत्यलाई टुक्रा-टुक्रा गर्दै, त्यसको स्वभावलाई थाहा पाउने अभ्यासको संवर्द्धन गर्दछ ।
- ४) **पीति (प्रीति)** : अर्थात् आनन्दको अनुभूतिको अभ्यासलाई संवर्द्धन गर्दछ ।
- ५) **पसद्धि (प्रश्रद्धि)** : अर्थात् प्रशांत प्रश्रद्धिको अभ्यासलाई संवर्द्धन गर्दछ ।
- ६) **समाधि** : अर्थात् कुशल चित्तको एकाग्रतालाई संवर्द्धन गर्दछ ।
- ७) **उपेक्खा (उपेक्षा)** : अर्थात् सबै इन्द्रियजगतको अनित्य स्वभावलाई स्वानुभूतिद्वारा थाहा पाएर,

समताको अभ्यासलाई संवर्द्धन गर्दै, यथाभूत सम्यक् दर्शन र सम्यक् ज्ञानको लाभ प्राप्त गर्दछ ।

यी सात हेतु हुन्, कारण हुन् जसको कारणले कुनै पनि व्यक्ति सम्यक्दर्शी, सम्यक् ज्ञानी बन्न सक्छ । बिनाकारण होइन ।”

“के नाम हुन् भगवान् ! यी सातका ?”

“राजकुमार ! यिनलाई बोध्यङ्ग भन्दछन् ।”

“साँच्चै नै बोध्यङ्ग नै हुन् भगवान् ! बोधिका अङ्ग नै त हुन्, भगवान् ! यिनीहरूमध्ये कुनै एकको परिपुष्ट गरेपछि यथाभूत सम्यक् दर्शन, सम्यक् ज्ञानको लाभ प्राप्त गर्न सक्छ । सातैवटा परिपुष्ट भएपछि त के भन्ने ।”

अभय राजकुमारले यसलाई बुद्धिको स्तरमा बुझ्यो । परन्तु प्रत्येक साधकले यो कुरालाई अनुभवबाट थाहा पाउँछ कि यी सातैवटाको अभ्यासबाट नै ऊ विस्तार-विस्तारै बन्धनबाट मुक्तितर्फ, नश्वरबाट अमृततर्फ बढ्दै जान्छ र सत्यको यथाभूत सम्यक् दर्शन र सम्यक् ज्ञान उपलब्ध गर्दै जान्छ ।

राजकुमार अभय भगवान्‌को उत्तरबाट अत्यन्त सन्तुष्ट र प्रसन्न भयो । भगवान्‌सँग भेट्नको लागि उनलाई गिज्झकुट पर्वतको उचाई चढ्नुपरेको थियो जुन कि श्रमसाध्य थियो । शरीर र चित्तलाई थकाई पैदा गरेको थियो । परन्तु अब भन्छ कि भगवान्‌लाई भेटेर, उनबाट धर्मविश्लेषण सुनेर सबै थकाई मेटियो । यी स्पष्ट, सही ज्ञानको अमृत सिंचनले मन शीतल शान्त भयो । अभय धन्य भयो ।

आऊ साधक, हामी पनि पाँचै नीवरणलाई बुझौं र तिनलाई टाढा भगाउने प्रयत्नमा लागौं, सातै बोध्यङ्गलाई बुझौं र तिनलाई भावित गर्ने प्रयत्नमा लागौं । यसैमा हाम्रो कल्याण निहित छ ।

(साभार- वर्ष २४, अङ्क ८, कार्तिक २०६४)

धर्मकीर्ति पत्रिकालाई सहयोग

श्रद्धेय संघनायक भिक्षु अश्वघोष महास्थविरको ९२ औं जन्मोत्सवको उपलक्ष्यमा धर्मकीर्ति पत्रिकाको उत्तरोत्तर प्रगतिको कामना गरी उहाँले रु. १०,०००/- रुपियाँ चन्दा प्रदान गर्नुभएको छ । धर्मकीर्ति पत्रिका परिवार उहाँको आयु आरोग्य एवं आध्यात्मिक सुखको कामना गर्दछ ।

दिनहुँ सम्भिराखनुपर्ने तीन कुरा

भिक्षु अश्वघोष

गौतम बुद्धले भिक्षुहरू र उपासकहरूलाई समय-समयमा उपदेश दिँदै भन्नुहुने गरेको दिनदिनै स्मरणीय कुरा तीनवटा छन्— मानिसले जन्मिँदा साथै लिएर आएको कुरा हो बुढो हुनुपर्ने, रोगी हुनुपर्ने र मृत्यु हुनुपर्ने। यो प्रकृतिको नियम नै हो। यसलाई रोक्न सक्ने संसारमा कुनै उपाय छैन। आजभोलि वैज्ञानिकयुग भनिन्छ। अनेक कुराको आविस्कार भइसकेको छ। एउटा बमले लाखौँ मान्छेलाई क्षणभरमै भस्म गर्न सकिन्छ; तर मानिसलाई बुढो हुनुबाट, रोगी हुनुबाट र मृत्यु हुनुबाट बचाउन सक्ने उपायको आविस्कार गर्न सकेको छैन। हो पैसा भएको खण्डमा क्यान्सरजस्तो खतरनाक रोगबाट पनि बच्न सकिन्छ; तर सम्पूर्ण रोगबाट बच्न सक्दैन।

गौतम बुद्धले भन्नुभयो— “वयोवृद्ध अवस्था पुग्दाखेरि स्मरणशक्ति कमजोर भएर जान्छ। कालो रौं सेताम्य हुन्छ। दाँत झर्छ। आँखाले राम्रोसँग देख्न सक्तैन। छाला सिकुरेर जान्छ। बुढो हुँदाखेरि ढाड नै बाझ्ने भएर शरीर अगाडितिर निहुरिन्छ। कानले कम सुन्ने हुन्छ। सबैभन्दा अष्टचारो कुरा स्मरणशक्ति कमजोर हुनु हो। आवश्यक चीजहरू आँखाले देख्ने ठाउँमा राखेन भने हरियो अथवा फलानाले लियो होला भन्ने पाप कल्पना गर्ने गर्छ। रीस छिटो-छिटो उठ्न थाल्छ। जिद्दीपन आउँछ। अरूलाई मन नपर्ने व्यवहार देखिन थाल्छ। समझदारी कम हुन्छ। त्यसैले सबै युवाहरू बुढो हुनेछ भन्ने कुरा दिनदिनै सम्भिराखनुपर्छ; अन्यथा बुढोहरूलाई देखेर उपेक्षा दृष्टिले हेरिने हुन्छ। आफू पनि यस्तै बुढो हुनुपर्छ भन्ने भावना रहेको महसूस हुँदैन। अनि बुढा-बुढीलाई देखेर घृणा उत्पन्न हुन्छ। बुढा-बुढी भइसकेपछि विवेक-बुद्धि हराएर जान्छ। शुद्धिसिद्धि पनि हराएर जान्छ।

गौतम बुद्धले भन्नुभएको थियो— “लाभमध्ये ठूलो लाभ र सुख आरोग्यलाभ अर्थात् निरोगी हुनु। रोगले सताइरहन्छ भने धनसम्पत्ति धेरै भए पनि, ठूलो महलजस्तो घर भए पनि, ठूलो परिवार भए पनि सुख हुने छैन। त्यसैले सबैभन्दा ठूलो दुःख हो रोगी हुनु। विरामी हुँदाखेरि

आफूलाई पनि अरूलाई पनि दुःख हुन्छ। त्यस बेला जिउँदै नरकमा परेको जस्तो महसूस हुन्छ। विरामी पर्दा आफूलाई मन परेको खाना खान हुँदैन। आफूलाई सन्तोष हुने गरी सेवा गर्नेको अभाव हुन्छ।”

बुद्धको भनाइअनुसार पोषिलो खानाको व्यवस्था नभए, बस्ने ठाउँको सुविस्ता नभए, मौसमअनुसार लुगाफाटो प्राप्त नभए, भगडालु व्यक्तिसँग बस्न परे, परस्परमा विचारधारा नमिले मानिस रोगको शिकार हुन्छ। खानाको राम्रो व्यवस्था हुनु, वासस्थान राम्रो हुनु, ठीक समयमा खाने बानी बसाल्नु, भगडालु मानिस नहुनु, विचारधारा मिल्ने मानिससँग बस्नुजस्ता कुराहरू प्राप्त भएमा रोगबाट मुक्त हुन सक्छ। बुद्धको अर्को कथनअनुसार पीर हुने काम र कुरा नगर्नु र काम नलाग्ने कुरा गर्ने ठाउँमा नबस्नुले पनि निरोगी भई बाँच्न सक्छ।

रूसमा एक जना एकसयचालीस वर्षको उमेरको मान्छे थियो रे। उनीसँग एउटा पत्रकारले सोध्यो— “कसरी यत्तिका वर्षसम्म निरोगी भई बाँच्न सकेको ?”

उसको उत्तर थियो— “सधैं विहानविहानै स्वच्छ हावा खाने र हरियाली दृश्य हेर्ने र डुल्ने बानी छ। खाना पनि पचन सक्ने खालका हल्का खान्छु र सागपात बढी खाने गर्छु। खाँदाखेरि पेटभरि नखाने र आफूलाई पीर हुने काम र कुरा नगर्ने। काम नलाग्ने गफसफ गर्ने ठाउँमा पनि नबस्ने” यो रूसी बुढोको अनुभवको कुरा धेरै वर्ष बाँच्ने र निरोगी हुन चाहनेहरूका लागि उपयोगी छ, अनुकरणीय र सहाहनीय पनि छ।

मृत्यु हुनु पनि प्रकृतिको नियम हो। मृत्युबाट बच्ने कुनै उपाय त छ। बुद्धको भनाइअनुसार फेरि जन्म नहुने निर्वाण प्राप्त गर्न सके जन्म-मरण र बुढो हुनुबाट मुक्त हुन सक्छ। अन्यथा मृत्युबाट बच्न अरू विकल्प छैन। बुद्ध पनि रोग, बुढोपन र मृत्युबाट मुक्त हुन सकेनन्।

आजकाल विज्ञानले कस्ता-कस्ता मेसिन र कम्प्युटरको निर्माण गरिसक्यो। टी.भी., भिडियो, मोबाइल

फोन, हवाईजहाज आदि निर्माण गरियो; तर मृत्युबाट बच्न सक्ने कुनै उपाय पत्तालगाउन सकेन । जनसङ्ख्या बढेकोले पृथ्वीलाई बोझ भएको छ । तब प्रकृतिले नयाँ-नयाँ रोग उत्पन्न गराइदियो । विज्ञानले औषधि त आविस्कार गर्न सुरु गर्‍यो तर नयाँ-नयाँ रोग भने उत्पन्न भइरहेको छ । पहिले-पहिले क्षयरोग ठूलो खतराजनक रोग मानिन्थ्यो । अब त्यो रोग मामुली रोग भएको छ । अब डरलाग्दो किसिमको क्यान्सर रोग आयो र एड्स रोग देखापर्ने थाल्यो । फेरि अहिले सार्स रोगले मानिसको ज्यान लिन थालियो । प्रकृतिले हुरीबतासद्वारा हजारौँ मानिसको हत्या गर्ने गरेको छ । वर्षा र बाढीले हजारौँ-लाखौँ मानिसलाई दुःख दिएको छ । मानिसमा धर्मको चेतना कम भएकोले हो वा आचरण नराम्रो भएकोले हो पृथ्वीलाई मानिसको बोझ भएको छ ।

बुद्धले सबैका लागि काम लाग्ने अती दिनभएको छ— “मरणानुस्मृतिभावना गर्नुपर्छ अर्थात् एक दिन प्राण त्यागेर जानुछ, मर्नुछ ।” यसको यो मतलब होइन कि मर्नुपर्छ भनेर जप गर्दै रहनु । मानिस भएपछि कर्तव्य-परायण हुनु जरुरी छ । गर्नुपर्ने काम धेरै छन् । कहिले मर्ने हो थाहा छैन । त्यसैले गर्नुपर्ने काम तुरुन्तै गरिहाल्ने हुनुपर्दछ । समय धेरै छ, एक दुई महिनामा गर्छु, पछि गर्छु भनेर काम गर्नेमा आलटाल गर्न ठीक छैन । नत्र

मर्ने बेलामा यो गर्न सकिन, त्यो गर्न सकिन भनी पछुताउनुपर्ला । त्यसैले मर्नुपर्छ भनी दिनदिनै सम्झिराख्नुको मतलब गर्नुपर्ने काम छिटो-छिटो गरिहाल्नुपर्छ भनेको हो ।

मानिसको मृत्यु चार प्रकारले हुन्छ— आयु सकेर, कर्म सकेर, आयु र कर्म दुवै सकेर, अकाल मृत्यु भएर । आयु बाँकी रहेर कर्म सकेको खण्डमा औषधि उपचार गरेर, धर्मकर्म अर्थात् राम्रो काम गरेर, धर्मआचरण गरेर बाँच्न सकिन्छ । जसरी कि तेलको बत्ती बाल्दाखेरि तेल सकिन लागेको छ भने तेल थप्ने जस्तै धर्मकर्म गरेर कर्म थपिने गर्न सकिन्छ ।

रगत पुगेका छैन भने अरूको रगत लिएर पूरा गर्न सकिन्छ, किडनीपर्यन्त फेर्न सकिन्छ । त्यसको लागि लाखौँलाखको रुपियाँको जरुरी छ । पैसा नभएको खण्डमा आयु भए पनि अकालमा मर्नुपर्छ । अकालमा मर्नु भनेको हालसालै हुरी आएर रूख ढलेर ट्याक्सीमा बसेर गइरहेका चार जनाको ज्यान गएभैं, हवाईजहाज दुर्घटना भएर, डुङ्गा पल्टेर सैकडौँको मृत्यु भएभैं हुनु हो । यस्तै आयु सकेको मानिसका साथले गर्दा पनि मृत्यु हुनु सक्छ । त्यसैले एक दिन मर्नुपर्छ भन्ने सम्झेरहँदा आफूले गर्नुपर्ने कर्तव्य, कामकाज छिटो गरिहाल्नुपर्छ, गरिसक्नुपर्छ भन्ने कुराको बोध हुने हुन्छ । ❖

सूचना ! सूचना !! सूचना !!!

भिक्षुणी धम्मवती गुरुमांको ८५ औँ जन्मोत्सवको पुनीत उपलक्ष्यमा भिक्षु महासंघबाट हुन गइरहेको सप्ताहव्यापी अभिधर्म पाठ एवं धर्मदेशना कार्यक्रममा सहभागी हुन इच्छुक सम्पूर्ण श्रद्धालु उपासक-उपासिकाहरूलाई हार्दिक निमन्त्रणा गरिएको छ ।

मिति : २०७५ साल श्रावण ६ गते, आइतबारदेखि १३ गते, आइतबारसम्म

स्थान : धर्मकीर्ति विहार, धम्महल

समय : बिहान ७ बजेदेखि ९ बजेसम्म

आयोजक :

धर्मकीर्ति विहार परिवार

श्रीघः नःघः टोल, काठमाडौँ

चक्षु (आँखा), श्रोत (कान), घ्राण (नाक), जिह्वा (जिब्रो), काय (शरीर) यी हाम्रा शरीरका अङ्गहरू हुन् । यसलाई आयतन पनि भनिन्छ । जब चक्षुले रूपलाई आलम्बन (स्पर्श/सम्पर्क) गर्छ तब इष्ट (आफ्नो अनुकूलको), कान्त (राम्रो), मनाप (आफ्नो मनले चिताएजस्तो), रजनीय (मनोरन्जीत), कामनीय (आफूले इच्छा गरेजस्तो), प्रिय (मनपर्ने) लाग्ने चक्षुविज्ञेय रूप उत्पन्न हुन्छ । त्यस्तै श्रोतले शब्दलाई, घ्राणले गन्धलाई, जिह्वाले रसलाई, कायले स्पर्शलाई आलम्बन गर्छ तब इष्ट, कान्त, मनाप, रजनीय, कामनीय, प्रिय लाग्ने श्रोतविज्ञेय शब्द, घ्राणविज्ञेय गन्ध, जिह्वाविज्ञेय रस, कायविज्ञेय स्पर्श उत्पन्न हुन थाल्छ । यसलाई पञ्चकामगुण भनिन्छ भने रूप, शब्द, गन्ध, रस, स्पर्शलाई पञ्चकामवस्तु भनिन्छ ।

पञ्चकामगुणमै आनन्द मानी त्यसमै भुलेर राग उत्पन्न गराई बेहोशी भई प्रमादी भएर त्यसमै लिप्त हुन जाने पञ्चकामगुण-सुखलाई कामराग भनिन्छ ।

कामरागलाई अर्को तरिकाले भन्ने हो भने भौतिक संरचनाहरूलाई नित्य मानेर त्यसको खोजी, प्राप्ती, वृद्धि, सङ्ग्रह गर्नमा गिद्धलोभ (छुटाउन नै नसक्ने गरी टाँसिएर बस्नु) देखाई त्यसकै मात्र पर्यषणा (खोज-प्राप्तिको लागि लागिपर्नु) गरी प्रमादी बनी त्यसमा म-मेरो भन्ने भावना उत्पन्न गराई सरागचित्त (रागयुक्त चित्त) भएर बस्नु नै कामराग हो ।

कामरागलाई यसरी पनि भन्न सकिन्छ- आमिषदायाद (भौतिक वस्तुको उत्तराधिकारी) भई दुःखलाई पनि सुख सम्भेर कामसुखमा मात्र जीवन व्यतित गरी त्यसमै टाँसिएर बस्नेलाई कामराग भनिन्छ ।

कामरागले गर्दा मानिसलाई दुराचारी बनाइदिन्छ । कामसुखमै भुलेर पञ्चकामगुणको प्राप्तिको लागि मरिमेटेर लागिरेको हुन्छ । जसले गर्दा के गर्न हुन्छ, के गर्न हुँदैन, कुशल के हो, अकुशल के हो भन्ने ज्ञान हुँदैन । त्यतिखेर कुशल धर्मको वृद्धि गर्नु त कता हो कता कुशल धर्मसम्बन्धी शिक्षा-ज्ञानका कुरा सुन्न पनि चाहँदैन ।

यहाँसम्म कि कसैकसैले त यस्ता ज्ञानका कुरालाई अव्यवहारीक भन्न पनि पछि पर्दैन । उनीहरूले नैतिक-अनैतिक, पाप-धर्मको केही पनि अर्थ राख्दैन । उनीहरूलाई सही शिक्षा, सही मार्ग, सही धर्म सिकाउनु भनेको गोवरले भरिराखेको भाँडोमा दूध, दही, महजस्ता शुद्ध वस्तु राख्नुसरह हुन्छ ।

कामराग भनेकै मानिसलाई दुःख-जड्जालमा फसाइराख्ने जालो हो । त्यसको आदिनव (दोष)को विचार नगरी त्यसमै मात्र जीवन बितायो भने दुःखको अन्त्य कहिल्यै हुँदैन । त्यहाँबाट एकैचोटि बाहिर आउन अत्यन्तै कठिन हुने भएकोले त्यसलाई विस्तारै कमजोर बनाउँदै लान सक्नुपर्छ । यस कामरागमा जति गाढासँग टाँसेर बस्छ; उति नै धेरै दुःख, पीडा, विपत्ति आउने हुन्छ ।

आँखाले रूप देख्नु, कानले शब्द सुन्नु, नाकले गन्ध थाहा पाउनु, जिब्रोले रस थाहा पाउनु, कायले स्पर्श अनुभव गर्नु स्वभाविक हो । तिनीहरूमा राग-द्वेष उत्पन्न नगरी रूप देख्यो भने देख्यो मात्र, शब्द सुन्यो भने सुनें मात्र, गन्ध आयो भने गन्ध महसुस भयो मात्र, जिब्रोले रस थाहा पायो भने रस थाहा पायो मात्र, शरीरले स्पर्श गर्‍यो भने स्पर्श थाहा पायो मात्र गर्नुपर्छ । त्यसबाट आफ्नो चित्त विचलित हुन नदिने । त्यसबाट आफ्नो चित्त विचलित भयो कि भएन स्वयम् आफ्नो चित्तको निग्रह (निरिक्षण) गर्ने । चित्त विचलित हुन नदिनेको लागि सधैं आफू सजग र सतर्क भएर बस्न सकेमा कामरागबाट विस्तारै-विस्तारै अलग हुन सक्छौं ।

भगवान् बुद्धले कामराग र यसको आदिनवबारे बुझाउनको लागि देशना गर्नुभएका उपदेशहरू 'त्रिपिटक'को विभिन्न सुत्तहरूमा उल्लेख गरिराखेको पाइन्छ । तथागत बुद्धले कामरागबाट अलग बनाउनको लागि सबैले बुझ्ने किसिमले विभिन्न रोचक उपमा (उदाहरण)हरू दिएर यसलाई बुझाइराख्नु भएको छ । उक्त उपमाहरू यस प्रकारका छन्-

(१) कुकुरले मासु नभएको हड्डी चपाएजस्तो :

कुकुरले हड्डी भेटायो भने छोड्दै-नछोडी चपाउन

थाल्छ। जबकी त्यसमा खान मिल्ने केही पनि हुँदैन। न त त्यसले उसको पेट नै भरिन्छ। हड्डीलाई चपाउँदा-चपाउँदा उसको मुखमा त्यही हड्डीले घोचेर मुखमा घाउ भई मुखबाट रगत नै आउन थाल्छ। त्यही आफ्नो रगतलाई मिठो मानेर चाटी-चाटी खान्छ, र हड्डी चपाउन छोड्दैन। त्यसरी नै मानिस कामरागमा भुलेपछि त्यसमै टाँसिएर बस्छ। त्यसबाट विभिन्न दुःख, विपत्ति, छटपटी, डाहा, पीडा उत्पन्न भए पनि त्यसैलाई सुख सम्भरेर त्यसमै टाँसिएर बस्छ।

(२) **गिद्धले मासु समाएजस्तो :**

गिद्धले मासु समातेर आकाशमा यसरी उड्छ कि अर्को गिद्ध आएर त्यो मासु लुट्नको लागि त्यस गिद्धलाई ठुड्न थाल्छ। उसको शरीरभरि घाउ भई घाइते भइसक्ता पनि त्यो मासु उसले छोड्दैन। त्यसरी नै मानिसले पनि कामरागबाट जतिसुकै दुःख आए पनि त्यसबाट अलग हुँदैन।

(३) **कराहीमा मासु टाँसेजस्तो :**

तातो कराहीमा मासु राख्यो भने मासु यसरी टाँसिन पुग्छ कि त्यसलाई कराहीबाट निकाल्न मुस्किल हुन्छ। मासु त्यसमै डढिसक्दा पनि मासु कराहीबाट छुट्दैन। मानिस पनि कामरागमा त्यसरी नै टाँसेर बस्छ; जबकी जीवन नै त्यसमा खेर गइसक्दा पनि कामरागबाट अलग हुन चाहँदैन।

(४) **आगो बलेको तृण-चिराग :**

हावा आइरहेको दिशातर्फ बलेको तृण-चिराग समातेर दौडाखेरी आगो आफूतिर आएर उसको हात, अनुहार तथा शरीरका अङ्गहरूमा पोल्न थाल्छ। तुरुन्त उसले त्यस तृण-चिराग फालिएन भने उसको अङ्ग जलेर घाइते हुन्छ। त्यसरी नै कामरागमा लिप्त हुन छोडेन भने त्यसले मानिसको जीवनै नष्ट गरिदिन्छ।

(५) **आगो भएको खाल्डो :**

थुप्रै कोइला अथवा गोलको आगो भएको खाल्डोमा मानिस खस्दा मरणासन्न हुने गरी उसलाई आगोले पोल्छ। त्यहाँबाट तुरुन्त बाहिर आउन सकेन भने उसलाई त्यही आगोले मारिदिन्छ। कामराग भनेको पनि त्यस्तै आगोको खाल्डोजस्तै हो।

(६) **सपना देखेजस्तो :**

सपनामा राम्रा-राम्रा मनमोहक हुने मिठो सपनाहरू देख्छन्। तर सपनामा देखेको कुरो विपनामा केही पाउँदैन। त्यस्तै नै कामरस भनेको सधैं नित्य रहने हैन। त्यस्तो अनित्य स्वभाव भएको कामरसमा कामरागी भएर बस्नु भनेको सपनामा देखेको कुरामा तृष्णा देखाउनुसरह हो।

(७) **मागेर ल्याएको वस्तुजस्तो :**

केही समयको लागि अरूको सरसामान, गहना आदि मागेर ल्याउँछ। जुन सामान आफ्नो हैन, एक दिन त्यसको मालिकलाई उक्त सामान फिर्ता गरिदिनुपर्छ। त्यसकारण उक्त वस्तुमा आफ्नोपन देखाउनु मुखता मात्र हो। त्यसरी नै कामवस्तुहरू आफ्नो बनाउन कहिल्यै सक्तैन। त्यसमा म-मेरो भावना जगाउनु भनेको दुःख मात्र निम्त्याउनु हो।

(८) **फल फलिराखेको रूखजस्तो :**

फल फलिरहेको रूख देखेर एकजना मानिस फल टिपेर खानको लागि रूख चढ्छ र त्यहीं बसेर फल खान थाल्छ। त्यही समयमा अर्को एकजना मान्छे आएर त्यस रूखलाई वञ्चरोले फेदसम्मै काट्न थाल्छ। त्यति बेला रूखमाथि चढिराखेको मान्छे फलको लोभ छाडेर हतपत रूखबाट भरेन भने रूख ढल्दाखेरी ऊ त्यहीं मर्ने छ। त्यसरी नै एक दिन जीवनरूपी रूख ढल्दैछ, भन्ने विचार गरेर कामतृष्णाबाट अलग भई वितरागी (वैराग/राग नभएको) चित्त उत्पन्न गर्न सकेन भने यही दुःखको जन्जालमै परेर, दुःखले नै थिचेर मर्नुपर्ने हुन्छ।

(९) **तलवारले हिकाएजस्तो :**

तलवारले अचानोलाई छिया-छिया हुने गरी घाउ बनाउँछ। त्यस्तै कामरागमा टाँसेर बस्ताखेरि त्यसले पटक-पटक प्रहार गरेर दुःख दिइरहन्छ।

(१०) **भालाले रोपेजस्तो :**

भालाले रोप्दाखेरि भित्रसम्म रोपिन पुग्छ र त्यसलाई निकाल्नै कठिन हुन जान्छ। त्यसरी नै कामरागले चित्तको भित्र गहिराइसम्म रोपेर बस्छ। त्यसलाई छुटाउन अत्यन्त गाह्रो हुन्छ।

(११) **सर्पको टाउकोजस्तो :**

सर्प भएको ठाउँमा डर, भय, शङ्का धेरै हुन्छ। त्यसैले

त्यहाँ शान्त र सुरक्षासँग बस्न पाउँदैन । कामराग पनि त्यस्तै सर्पजस्तै हुन्छ । त्यसले कहिल्यै शान्त र सुरक्षासँग बस्न दिँदैन । सधैं डर, भय, शङ्का, आशङ्का, छटपटी भइरहन्छ ।

(१२) धारिलो हतियार समातेजस्तो :

धारिलो हतियारलाई धार भएतिरबाट जति बलियोसँग समाइराख्छ, अरू मान्छे आएर त्यो हतियार थुत्न आउँदाखेरि त्यति नै बढी घाउ हुन्छ । जति हलुकासँग समायो हतियार लुटेर लाँदा पनि त्यति नै हलुका-सानो मात्र घाउ हुन्छ । त्यस्तै नै यहाँ जति पनि कामवस्तुहरू छन् ती सबै नाशवान् स्वभावका अनित्य स्वभावका छन् । त्यस्तो अनित्य स्वभावको विनाश भएर जाने कामवस्तुमा रागचित्त उत्पन्न गरी जति गहिरोसँग कामरागी भएर बस्छ, काम वस्तु आफूबाट छुट्दा, आफूबाट हराउँदा, अरूले खोसेर लिँदा, नाश भएर जाँदा त्यति नै धेरै दुःख हुन्छ ।

यी त भए भगवान् बुद्धद्वारा देशित 'त्रिपिटक'का विभिन्न सुत्तहरूमा उल्लिखित उपमाहरू । यसबाट हामीले कामरागमा डुबेर बस्नु कति भयानक डरलाग्दो हुन्छ भन्ने कुरा बुझ्न सक्छौं । कामरागबाट जति अलग हुन सक्थ्यो त्यति नै हामीलाई चित्त शान्त भएर सुखको अनुभूति गर्न पाउँछौं । यसलाई बुझ्न अर्को थप उपमाहरू पनि छन्—

(१) भ्यागुतो सर्पको मुखमा परेर निल्ल खोजिसकेको हुन्छ, तैपनि भ्यागुतोले आफ्नो वरिपरि उडेर आएका कीराहरूलाई समाएर खान खोजिराखेका हुन्छन् । त्यसरी नै मानिस मृत्युशैय्यामा पुगिसक्दा पनि व्यापारघाटाको चिन्ता, अरूले ऋण तिर्न नल्याएको आक्रोस, घरबारीको चिन्ता, खानलाउनमा तृष्णा, आफूसँग भएको सम्पत्ति अरूले खाइदिने भय-आशङ्का पालिराख्छन् ।

(२) आहाराको लोभमा परेर माछा बल्लिमा फसी मर्नुपरेजस्तो कामरसको लोभमा परेर कामरागमा फसी मान्छे पनि दुःखमै मरिन्छ । किनकी कामरस, कामवस्तु भनेको मारले हामीलाई दुःखमा फसाउनको लागि बिछ्याइराखेको जाल हो ।

(३) बत्तिले पुतलीलाई जतिसुकै पोले पनि बत्तिको वरिपरि पुतलीहरू उड्ने गर्छन् । बत्तिले पोल्दापोल्दा मर्ने

परे पनि त्यसको वरिपरि उड्ने छोड्दैन । त्यसरी नै कामरागको कारण जतिसुकै दुःख आइपरे पनि त्यसबाट अलग रहन चाहँदैन ।

(४) गुलियो खाने लोभले गर्दा पग्लिएको मह अथवा चाकुमा भिँगा भन्कने गर्छ र त्यसमै फसेर मर्छ । त्यस्तै मानिस पनि कामरसको लोभले गर्दा कामरागमा फस्छ र दुःख पाएरै मर्छ ।

(५) माकुराले आफैं जालो बुन्छ र त्यही जालोमा फसेर ऊ स्वयम् त्यहीँ मर्छ । त्यसरी नै मानिसले पनि कामरागको जालो बुन्छ र कामरागमै फसेर मर्छ ।

(६) माहुरीले खूब मेहेनत गरेर चाका बनाउँछ, र त्यहाँ उसले मह जम्मा पार्छ । चाका पूरै महले भरेपछि मानिसले त्यस चाकालाई निचोर-नाचोर पारेर त्यहाँबाट मह निकाल्छ । जसले गर्दा कतिपय माहुरीहरूको ज्यान पनि जान्छ । त्यसरी नै मानिसले कामरागमा डुबेर कामवस्तुहरू थुपार्छ र मर्ने बेलामा सबै छोडेर मर्नुपर्छ । उसले लान सक्ने केही पनि हुँदैन ।

(७) कुनै पनि ऐनाअगाडी भएको वस्तुहरू ऐनाभित्र देखिनु स्वभाविक हो । त्यस ऐनाभित्र देखिएका वस्तुमा आसक्ति देखाउँदा त्यस वस्तु लिन सक्ने हुँदैन । किनकि त्यो यथार्थ वस्तु होइन । बालकहरूले अज्ञानको कारण ऐनाभित्रको वस्तु लिन, छुन, समाउन खोज्छन्; सफल हुँदैन । त्यसरी नै यहाँ कुनै पनि कामवस्तु नित्य हुँदैन । यसरी अनित्य स्वभाव भएको कामवस्तुमा आत्मवाद देखाएर त्यसमा आसक्त हुँदा त्यसलाई कहिले पनि आफ्नो बनाउन सक्दैन ।

कामरागलाई बुझ्नको लागि अरू पनि यस्ता उपमा (उदाहरण)हरू धेरै हुन सक्छन् । जे होस् कामरागको यस्ता भयानक किसिमको आदिनवलाई बुझेर यसबाट अलग भई लोकाभिष उपादान (लोकमा रहेका संसारिक भौतिक वस्तुमा छुटाउन नसक्ने गरी उत्पन्न हुने तृष्णा)लाई निरुद्ध बनाउनु भनेकै मानिस भई जन्म लिएको सार्थक बनाउनु हो । दुःखको कारण तृष्णालाई नष्ट बनाउनु हो ।

॥ भवतु सच्च मंगलं ॥

बौद्धमार्गी शोर्पा समाजमा महिलाको अवस्था

✍ आङलमी शोर्पा

अध्येता : बुद्धिजम एण्ड हिमालयन स्टडिज
anglami197@gmail.com

एक सय पच्चीस भन्दा बढी जातजातिहरूको बसोवास रहेको देश नेपाल एक सुन्दर बगैँचा जस्तै सुन्दर छ । यहाँका विविध भौगोलिक बनावट तथा त्यसमा विकसित विविध सभ्यताहरूले नेपाल देशको सुन्दरता अझ मनमोहक बनाएको छ । हिमाली क्षेत्रहरूमा प्राचीन कालदेखि नै विभिन्न जातजातिहरूको सभ्यताको विकास निरन्तर रूपमा भैरहेको छ । तिनै हिमाली जातिहरू मध्येका एक जाति हुन् शोर्पा ।

शोर्पा भाषामा 'श्यार' को अर्थ पूर्व र 'पा' अथवा 'वा' को अर्थ बासी अथवा बासिन्दा हुन जान्छ । अतः शोर्पाहरू पूर्वका बासिन्दाहरू हुन् । श्यारपा वा शोर्पा भन्ने नाम तीब्बतका दिडरी वासीहरूले दिएको हो । तीब्बतभन्दा पूर्वमा छुट्टै स्वतन्त्र राज्य खाम रहेको शोर्पाका अध्येता माईकल ओपिजले जनाएका छन् । खामबाट आएका बासिन्दाहरू नै कालान्तरमा शोर्पा भनिए । अर्का अध्येता फ्युररका अनुसार शोर्पाहरू खामबाट तीब्बत दिडरी हुँदै 'नाडपा' लाबाट खुम्बू क्षेत्रमा पन्ध्रौँ शताब्दीमा भित्रिएको बताइन्छ । तर उनीहरू सातौँ आठौँ शताब्दीभन्दा अगावै नै खाम छाडी खुम्बू क्षेत्रमा बसोवास गर्न थालेको दावी गर्दछन् । पछिल्लो चरणमा शोर्पाहरू जनसङ्ख्या वृद्धिसँगै वृत्ति विकासको निमित्त नेपालको उत्तर-पूर्वी हिमाली लेकाली तथा पहाडी क्षेत्रहरूमा फैलिएर रहेका छन् । शोर्पाको बसोवास रहेका ती हिमाली लेकाली बस्ती सोलुखुम्बु, ओखलढुङ्गा, उदयपुर, खोटाङ, भोजपुर, ताप्लेजुङ, धनकुटा, सङ्खुवासभा, ईलाम, सुन्सरी, रामेछाप, दोलखा, सिन्धुपाल्चोकलगायतका जिल्लाहरूमा छरिएर रहेका छन् । नेपालमा शोर्पाहरूको जनसङ्ख्या १,१२,९४६ रहेको पाइन्छ (जनगणना, २०६८) । शोर्पाहरू भारतको सिक्किम, दार्जीलिङ तथा भुटाको विभिन्न स्थानहरूमा धेरै शताब्दी देखि बसोवास गर्दै आएका छन् । पछिल्लो समयमा शोर्पाहरू विश्वका धेरै मुलुकहरूमा समेत बसोवास गर्दछन् ।

शोर्पाहरू बौद्ध हुन् । सिद्धार्थ गौतम बुद्धको दर्शनलाई आफ्नो जीवनको अमूल्य सम्पत्ति तथा आस्थाको केन्द्रको रूपमा अङ्गालेका छन् । पञ्चशीललाई जीवन पद्धतिमा अपनाएका छन् । हत्या, हिंसाबाट टाढै रहन रूचाउने यी हिमाली शोर्पाहरू शान्ती प्रेमी छन् । प्राचीन कालदेखि वर्तमानकालसम्म शोर्पाहरू वन, जंगल, रूख, हिमाल, पहाड, गुफा, नदी तलाउलाई श्रद्धाभक्तिका साथ पूजा गर्दछन् । यी प्राकृतिक सम्पदाहरूको संरक्षणमा नै आफ्नो जीवन सुरक्षित ठान्दछन् । चोमोलुङ्मा (सगरमाथा) लाई समेत देवी मान्दछन् । सभ्यताको सुरुवात देखि नै यिनीहरूको पारिवारिक ढाँचा पितृसतात्मक रहेको पाईन्छ । नेपालका जनजातिहरू मध्य शोर्पाहरूलाई आर्थिक रूपले केही समृद्ध तथा महिला पुरूषमा त्यति भेदभाव नगर्ने जातिको रूपमा हेरिन्छ ।

शोर्पा समुदायमा शोर्पा महिलाहरूको अवस्था कस्तो रहेको छ ? प्राप्त श्रोतहरूको आधारमा पन्ध्रौँ शताब्दीमा शोर्पा समाज पितृसतात्मक समाज रहेको थियो (ओपिज, सन् १९७४) । घर तथा समाजको हरेक मुख्य काममा पुरूषकै वर्चस्व रहन्थ्यो । त्यस पश्चात् सेनवंशी, राणाकाल, शाहकाल समेत पितृसतात्मकताको निरन्तरता पाईन्छ । त्यसताका राज्यको प्रतिनिधिको रूपमा नियुक्त भएका तालुदार, मुखिया, जिम्बल, पेम्बु सबै पुरूष नै थिए । अतः महिलालाई जिम्मेवारी भूमिकाबाट बन्चित गरिएको थियो । त्यसताका एकै पुरूषले धेरै श्रीमतीहरू विवाह गर्ने गरेको पाईन्छ । यदाकदा केही लेखहरूले शोर्पा समाजमा बहुपतिप्रथा वर्तमानकालमा समेत प्रचलनमा रहेको भ्रामक कुराहरू लेखेका छन् तर यो प्रथा कहीं कतै भेटिएको छैन । अध्ययन तथा खोजको दरिद्रताले गर्दा त्यस्ता भ्रामक कुरा लेखिएको हुनसक्छ । शोर्पा समाजमा बहुपति प्रथा प्रचलनमा रहेको पाईदैन । फुपू तथा मामाका छोराछोरीहरू बिच पनि विवाहवारी चलाउँदैनन् । तर विधवा भाउजू विवाह र श्रीमती दिवंगत

भए साली विवाह चाहौं अपनाउने प्रथा रहेको अध्ययनले देखाएको छ ।

धार्मिक तथा सांस्कृतिक अवस्था -

हिमाली शोर्पाहरू बौद्ध सम्प्रदायहरूमध्ये सबैभन्दा प्राचीन डिडमा सम्प्रदायका अनुयायीहरू हुन् (शोर्पा, २०१५ : अप्रकाशित) । शोर्पाहरूलाई बज्रयानी समेत मानिन्छन् । शोर्पाहरूको मुख्य पवित्र तीर्थस्थलहरूमा बौद्ध स्वयम्भू, नमोबुद्ध, लुम्बिनी, बुद्धगया, सारनाथ, कुशिनारा, हालेसे, मुक्तिनाथ आदि रहेका छन् । यिनीहरूको संस्कारमा न्वारन, विवाह र मृत्यु संस्कार मुख्य रहेका छन् । चाडपर्वमा लोसार, फाङ्गी छन् भने धार्मिक चाडपर्वहरूमा बुद्ध जयन्ती, शाका दावा, न्युङने, काङ्ग्युर पूजा, ठूक्पा छेजी, डिस्युङ्गा आदि रहेका छन् । (शोर्पा २०१६) । यिनीहरू छुट्टै पोशाक बख्खु, पाङ्देन, स्याम्जार लगाउँदछन् । अमूल्य पत्थरहरू शोर्पाको परम्परागत गरगहनामा मुख्य रहेको अध्ययनले देखाएको छ । शोर्पाको परम्परागत खानाहरू अन्य जातिको खानाभन्दा पृथक छन् । यिनीहरूको मुख्य खानामा स्याक्पा, फाल्मी, रिगीकुर आदि छन् (शोर्पा, २०१५: अप्रकाशित) । यस्ता परम्परागत धार्मिक तथा सांस्कृतिक धरोहरहरूको अभ्यास संरक्षण तथा संवर्द्धनमा शोर्पा महिलाहरूको विशेष भूमिका रहेको पाइन्छ । शोर्पाको हरेक रीतिरिवाज, चाडपर्व, धर्मसंस्कार, भेषभूषा, भाषा आदि परम्परागत पद्धतिअनुसार अपनाउनमा महिलाहरू शोर्पा पुरुषभन्दा ज्यादा जिम्मेवारीपूर्वक लागेका पाइन्छन् । शोर्पा पुरुषहरू सामाजिक जमघट तथा विशेष अवसरहरूमा परम्परागत जातीय भेषभूषामा विरलै भेटिन्छन् भने महिलाहरू सधैं आफ्नो पोशाक बख्खुमा सजिएका हुन्छन् । यसर्थ भाषा, धर्म तथा संस्कृति जगेर्नामा समेत पुरुषहरूभन्दा महिलाहरूको योगदान महत्वपूर्ण रहेको अध्ययनले देखाएको छ ।

सामाजिक अवस्था -

पितृसत्तात्मक शोर्पा समाजमा पुरुषकै वर्चस्व थियो विगतमा । घरायसी कामको निर्णयको अधिकार शोर्पा महिलाहरूलाई भएतापनि सामाजिक पक्षका मुख्य-मुख्य अधिकार जस्तै विवाह जस्तो कुराको निर्णय गर्ने अधिकार केवल पुरुषलाई मात्र थियो जुन वर्तमान कालमा समेत कायमै छ । शोर्पा समाजमा छोरा र छोरीबीचको भेदभाव

जन्मनासाथ सुरूवात हुन्छ । परिवारमा छोरा वा छोरीको जन्म भए समाजलाई प्रवाह गरिने सांकेतिक सूचना स्वरूप राखिने हरियो धुपीको लिङ्गो राखिँदा समेत भेदभाव पाइन्छ । छोराको जन्म भए सो लिङ्गो मूल द्वारको दाहिनेतर्फ राखिन्छ भने छोरीको जन्म भए देब्रे तिर राखिन्छ । समाजमा हरेक कुरा दाहिना पारेर गर्दा शुभ हुने विश्वास पाइन्छ । छोरीको न्वारन (मिदाङ्जे/ठु) जन्मेको ३ दिनमा गरिन्छ भने छोराको न्वारन ५ देखि ७ दिनमा गरिन्छ । न्वारपश्चात् घरपरिवार लगायत, सुत्केरी चोखिएको मानिन्छ । चोखिएसँगै सुत्केरी घरधन्दा, मेलापात जस्ता नियमित दिनचर्यामा प्रवेश गर्दछिन् अर्थात् छोरी जन्मिए उक्त सुत्केरी महिलाले हेलास्वरूप केवल ३ दिन मात्र आराम गर्न पाउँदछिन् भने छोरा जन्मेको खुसियालीमा ५/७ दिन सम्म आराम गर्ने मौका प्राप्त गर्ने गरेको अध्ययनमा देखिएको छ ।

समाजका हरेक कृयाकलापहरूमा “पुरुष पहिला” को परम्परा हाल पनि कायमै छ । शोर्पाहरूको कतिपय पुराना गाउँ वस्तीहरूमा आज पनि आफ्नै छोरालाई ऊ केवल पुरुष भएको नाताले आच्यु (सम्मानस्वरूप दाइ) भनी बोलाउने चलन भेटिन्छन् । खाना समेत वृद्धा आमा, हजुरआमालाई भन्दा युवा छोरानातिलाई अगाडि पस्कने गर्दछन् । पिउने, खाने कुरा सर्वप्रथम पुरुषलाई पर्ने, कतै निस्कदा पुरुषलाई अगाडि लगाउनु पर्ने, अग्लो तथा माथिल्लो स्थानमा पुरुषको आसन राख्न पर्ने, खाना खाने थाल तथा छ्याङ खाने चेनी (कप) ठूलो हुने तर महिलाको चेनी सानो हुने जस्ता विभेदकारी प्रथाहरू हाल पनि शोर्पा समाजमा व्याप्त रहेको देखिन्छ ।

आर्थिक अवस्था -

शोर्पाहरूका परम्परागत पेशाहरूमा कृषि, पशुपालन, तिब्बत, तराई व्यापार रहेका छन् भने वर्तमान कालमा अन्य नेपाली महिलाहरू जस्तै व्यापार, व्यवसाय, स्वदेशी, वैदेशिक, रोजगार, शिक्षण, संचार, चिकित्सा क्षेत्रमा समेत आवद्ध रहेको कुरा अध्ययनबाट प्राप्त भएको छ । सन् १९५३ पश्चात् शोर्पाहरूको मुख्य पेशा पर्यटन-रोजगारी तथा व्यवसाय देखिन्छ । विगतदेखि वर्तमानकाल सम्ममा पनि शोर्पा महिलाहरूलाई घरको मुख्य आर्थिक कारोबारको निर्णय गर्ने अधिकार दिईएको पाईदैन । जग्गा,

जमिन तथा व्यापारबाट आर्जित धन आदिको अधिकार महिलालाई दिईदैन थियो । दाइजोको रूपमा केवल घरायसी सामाग्री, केही गर गहना तथा पशुधनहरू मात्र दिइन्थ्यो (ओर्टनर, सन् १९८९) । आजभोलि पनि धनी भनिएको परिवार तथा शिक्षित मानिएको केटाबाट समेत आशातित दाइजो नल्याएको निहुँमा शारीरिक तथा मानसिक यातना भोग्न महिलाहरू बाध्य छन् । नेपालमा आएको २०६२/०६३ सालपछिको महान परिवर्तन पश्चात् स्थापित संघिय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रात्मक नयाँ नेपालमा समेत शोर्पा महिलाहरूले व्यवहारमा सम्पत्तिमा कुनै अधिकार पाएका छैनन् । पछिल्लो चरणमा कतिपय शोर्पा परिवारमा राज्यको दाइजो नदिनु भनेकोले दाइजो नदिने र आफ्नो सामाजिक मूल्य मान्यता अनुसार अंश पनि नदिने कारणले छोरीहरू अझ बढी अन्यायमा परेको देखिन्छ । फलस्वरूप उनीहरूको वृत्ति विकासमा समेत ठूलो असर पर्न गएको छ । सम्पत्तिमा शोर्पा महिलाको अधिकार नभएकै कारणले गर्दा सधैं अरूमा आश्रित हुनु पर्ने तथा घरेलु हिंसात्मक दमन समेत सहन बाध्य हुनु परेको अवस्था अध्ययनले देखाएको छ ।

पर्वतारोहण -

तेन्जिङ नोर्के शोर्पा र सर एडमण्ड हिलारीले सन् १९५३ मे २९ मा विश्वकै अग्लो हिमाल चोमोलुङ्मा (सगरमाथा) को सफल आरोहण गरेपश्चात् शोर्पाहरू परम्परागत पेशाबाट पर्यटन तथा पर्वतारोहण पेशामा आवद्ध हुन थाले । पर्वतारोहणमा शोर्पा महिलाहरू भने धेरै पछाडिदेखि मात्र संलग्न भएको पाइन्छ । शोर्पा महिलाहरूमा यस जोखिम पर्वतारोहणको सुरुवात भने जुङ (जुनवेसी) सोलुखुम्बुकी डिमी शोर्पाले गरेकी थिइन् । उनले सन् १९८५ मा ७,८६५ मिटर अग्लो नुप्चे हिमालको विना अक्सिजन सफल आरोहण गरेपछि (शोर्पा, सन् २०१८) अन्य महिलाहरूमा यस साहसिक क्षेत्रप्रति उत्सुकता जागृत हुन गयो । सन् १९९३ मा स्व. पासाङ ल्हमु शोर्पाले सगरमाथाको सफल आरोहण गरिन् । उनी मरणोपरान्त नेपालको राष्ट्रिय विभूति समेत घोषित भईन् । हालसम्म एक दर्जनभन्दा बढी शोर्पा महिलाहरूले सगरमाथा लगायत विभिन्न हिमालहरूको आरोहण गरी साहसिक इतिहास कोरिसकेका छन् र यो क्रम जारी छ ।

विदेशमा जस्तो एकपटक सगरमाथाको आरोहण गरे पश्चात् आरोहीको नाम, मान तथा जीवनस्तरमा प्रबल परिवर्तन आउने अवस्था नेपालमा भने नरहेको तीतो सत्य हो ।

शैक्षिक अवस्था -

परम्परागत बौद्ध धार्मिक शिक्षा प्रणालीमा केवल शोर्पा पुरुषहरूले मात्र माथिल्लो स्तरको अध्ययन गर्न सक्दछन् । शोर्पा महिला त्यो अवसरबाट वन्चित छन् । त्यस्तै समाजमा धार्मिक आस्थाको रूपमा रहेको अवतारी तथा रिन्योछे जस्तो उपल्लो स्थानमा केवल पुरुषहरू मात्र छन् । यस अवसरबाट महिलाहरूलाई वन्चित गरिएको छ । गोन्यामा अध्ययनरत भिक्षुणी आनीहरूलाई अभिशेकको व्यवस्था समेत गरिएको छैन । पुरुष लामाहरूलाई भन्दा महिला आनीहरूलाई कैयौँ गुणा बढी शीलहरूको व्यवस्था गरी सिमित दायराभित्र खुम्चाउने चेष्टा गरेको पाइन्छ । यो अवस्था प्राचीन कालदेखि हालसम्म विद्यमान छ ।

त्यस्तै गरेर आधुनिक शिक्षामा शोर्पा महिलाको पहुँच गाउँ स्तरमा असाध्य कम छ । स्कूलहरू गाउँबाट टाढा हुनु, घरायसी काममा लाग्न बाध्य पारिनु, अभिभावक नै अशिक्षित भएकाले छोरीहरूलाई राम्रो शिक्षा दिनु, हिमाली तथा लेकाली गाउँ बस्तीहरूमा अझै सहज भईरहेको छैन । शहरहरूमा भने शोर्पाहरूले छोरा छोरी दुबैलाई पढाएका छन् । तर उच्च शिक्षामा छोरीको संख्या अझै पनि न्यून नै छ । शोर्पा महिलाहरू ५७.५ प्रतिशत साक्षर रहेको देखिन्छ भने शोर्पा पुरुषहरू ७५.२ प्रतिशत साक्षर रहेको पाइन्छ । (तथ्याङ्क विभाग, २०६८) शिक्षाको अवसरबाट वन्चित हुनु परेको कारणले नै आज केही अपवाद बाहेक शोर्पा महिलाहरू राज्यको उपल्लो तहमा पुग्न नसकेको कुरा अध्ययनले देखाएको छ ।

पछिल्लो चरणमा शोर्पा युवतीहरूमा शिक्षाको जागरण भएको पाइन्छ । विभिन्न कठिनाइहरूका बावजुद पनि केही शोर्पा युवतीहरू उच्च शिक्षा आर्जनमा तल्लीन छन् । हिजोआज यिनीहरू बौद्धमार्गी शोर्पा समाजको उत्थानको निमित्त स्थापित विभिन्न संघ संस्थाहरूमा समेत सामेल देखिन्छन् । उदाहरणस्वरूप नेपाल शोर्पा संघ, नेपाल शोर्पा महिला संघ, शोर्पा विद्यार्थी संघ, हिमालय

कल्चर सेन्टर, शेर्पा सञ्चार समूह, कलाकार समूहहरू जस्ता संस्था रहेका छन् । केन्द्र, प्रदेश, जिल्ला, गाउँस्तर का यस्ता विभिन्न संस्थाहरूको नेतृत्व वर्गमा केही शेर्पा महिला तथा युवतीहरूको उपस्थित रहेको कुरा अध्ययनबाट प्राप्त भएको छ । यसबाट कालान्तरमा शेर्पा महिलाहरूप्रतिको परम्परागत साँघुरो सामाजिक दृष्टिकोणका सकारात्मक परिवर्तन आउने अपेक्षा राख्न सकिन्छ ।

राजनैतिक अवस्था -

प्राचीन कालदेखि नै शेर्पा समाजमा राजनैतिक रूपमा पुरुष नै सक्रिय रहेको पाईएको छ । शेर्पा महिलालाई केवल घरधन्दा, परिवारको हेरचाह र बारी पाखामै सिमित राखिएको पाईन्छ । अपवादको रूपमा स्व.छिरिङ डोमा शेर्पालाई लिन सकिन्छ जो पञ्चकालमा सोलुखुम्बू जिल्लाको खुम्जुङ गाउँ विकास समितीकी तालुकदार तथा अध्यक्ष थिईन् । तिनी पनि एकल महिला रहेकोले पारिवारिक जिम्मेवारी नभएकोले मौका पाएकी थिईन् । राज्यबाट मनोनित गरिने सांसद पदमा समेत पुरुषहरूलाई मात्र प्राथमिकता दिईयो । शेर्पा महिलाले मौका पाएनन् । पछिल्लो समयमा आएर केही नगन्य शेर्पा महिलाहरू राजनीतिमा आवद्ध भएको पाईन्छ । ती मध्य याङकिला शेर्पा पर्यटन राज्य मन्त्री समेत भईन् । सांसद सभासद पदमा ताप्लेजुङ्की फुल्मु शेर्पा, सोलुखुम्बुकी आडदावा शेर्पा तथा संखुवासभाकी लक्की शेर्पा (हाल अष्ट्रेलियामा नेपाली राजदूत) केवल तीन जना महिला मात्र पुग्न सफल भए । तर हाल यो संख्या शून्य रहेको छ । वर्तमान संविधानको वाध्यात्मक व्यवस्थानुसार स्थानीय तहको सरकारमा भने केही शेर्पा महिलाहरूले अवसर पाएका छन् । एक त समाजले नै शेर्पा महिलालाई बाहिर निस्कन प्रेरित नगर्ने, अर्को तर्फ राजनैतिक पार्टीहरूले समेत जिम्मेवारीपूर्ण भूमिका निभाउने अवसर प्रदान गर्न कञ्जुस्याई गरिरहेको अवस्था अध्ययनबाट प्राप्त भएको छ । शायद नाफा नोक्सानको जोड घटाउन नमिलेर होला ।

बाहिरी समाजले शेर्पा महिलाहरूलाई बढी स्वतन्त्रता र बढी आर्थिक अधिकार प्राप्त गर्ने महिलाको रूपमा लिएको पाईन्छ । तर वास्तविक यथार्थ यसको

विपरित रहेको छ । शेर्पा महिलाहरू पछिल्लो समयमा आएर घर व्यवहार, आय-आर्जन, धर्म संस्कृति तथा पर्यावरण जगेर्नामा समेत लाग्नु पर्ने भएकोले कामको ओभरलोडले ग्रसित छन् । जसले गर्दा व्यक्तित्व विकास, शिक्षा आर्जन, राजनैतिक आवद्धता जस्ता आवश्यकताबाट बञ्चित रहेका छन् । पछिल्लो चरणमा हिन्दू समाजको सामिप्यतामा मनुस्मृतीका भावहरू समेत शेर्पा पुरुषहरूमा जागृत भएको शेर्पा महिलाहरूले महशुस गरेको पाईन्छ । शेर्पा पुरुषहरू शहरमा आएर व्यक्तित्व विकास गर्ने, व्यापार आदिबाट आर्थिक स्तर सुधार्ने, देश विदेश घुम्ने तर त्यो अवसर आफ्नै श्रीमतीलाई समेत प्रदान नगर्दा आफ्नो स्तर र हैसियत नमिलेको बहानामा उसलाई गाउँमै राख्ने या शरमा ल्याए पनि चौघरामा सीमित राख्ने गर्दछन् । त्यस पश्चात् आफ्नो नयाँ औकात अनुसारको नयाँ केटी विवाह गर्ने जस्ता विकृती भ्राङ्गिदै गएको अध्ययनले देखाएको छ ।

समग्र रूपमा हिमाली बौद्ध मार्गी शेर्पा समाजमा महिलाहरू माथि प्रशस्त सामाजिक विभेदहरू रहेको पाईन्छ । शेर्पा महिलाहरू तथा पुरुषहरू बीचमा धार्मिक तथा सांस्कृतिक मूल्यमान्यताहरू विभेदकारी रहेका छन् । पैतृक सम्पत्तिमा अभै सहज अधिकार प्राप्त भइनसकेको ले आर्थिक रूपमा महिलाहरू दुर्बल देखिन्छन् । पुरुषभन्दा महिलाहरू शिक्षामा समेत पिछडिएको आँकडाले देखाउँछ । यी विविध पक्षहरूमा शेर्पा महिलाहरू कमजोर रहेको कारणले नै राजनैतिक रूपमा समेत यिनीहरू अग्रसर हुन नसकेको पाईन्छ ।

अन्तमा, शेर्पा महिलाहरूको जीवनका हरेक पक्षहरू समयसापेक्ष सन्तोषजनक अवस्थामा नरहेको तथ्य अध्ययनबाट पुष्टि हुन आउँछ । एक्काइसौं शताब्दीको आधुनिक समाजमा शेर्पा महिलाहरूको वर्तमान स्थिति विश्वका अन्य महिलाहरूको दाँजोमा अत्यन्त दयनीय देखिन्छ ।

शेर्पा महिलाहरूको स्तरलाई माथि उठाउन उनीहरूलाई उचित शिक्षा, तालिम, रोजगार तथा सरकारी निजामती सेवामा अवसर दिइनु पर्दछ । शेर्पा छोरीहरूलाई दाइजो होइन उचित शिक्षा तथा छोरी सरह पैतृक सम्पत्तिमा व्यवहारिक रूपमै अधिकार दिइनु पर्दछ

तव मात्र ऊ स्वावलम्बी बन्न सक्दछ । राज्यले तेत्तिस प्रतिशत होइन जनसंख्याको प्रतिशतको आधारमा एकाउन्न प्रतिशत सक्षम महिला समावेशता हरेक तह र तफ्कामा कायम गर्नुपर्दछ । जसले गर्दा बढी भन्दा बढी शेर्पा महिलाहरू समेत राज्यको हरेक निकायको नीति निर्माण तह सम्ममा पुग्न सक्दछन् । फलस्वरूप आफ्नो परिवार, क्षेत्र, समुदाय लगायत सिङ्गे राष्ट्रको सर्वाङ्गिक विकास तथा सेवामा योगदान प्रदान गर्ने अवसर प्राप्त गर्न सक्दछन् ।

सन्दर्भ सामग्री -

- जनगणना, राष्ट्रिय तथ्याङ्क विभाग, वि.सं. २०६८ ।
- शेर्पा, डवाड ओसेर, ई. २००४, हिमाली क्षेत्रको नेपाली बौद्ध परम्परा, काठमाडौं : सिनास त्रिभुवन युनिभर्सिटी ।
- Bista, Dor Bahadur, 1976, People of Nepal, Kathmandu : Ratna Pustak Bhandar.
- Haimendor, Christoph V. Furer, 1972, The Sherpas of Nepal, Lewis Reprints Limited.
- Ortner, Sherry B., 1992, High Religion, Princeton University Press.
- Oppitz, Michael, 1965, Myths and Facts : Reconsidering Some Data Concerning the Clan History of the Sherpas, Germany : Kailash.
- Sherpa, Ang Lami, 2015, Losar (Unpublished).
- Sherpa, Ang Lami, 2016, The Role of Gonpa in Preserving Sherpa Culture and Religion (Master Thesis)

स्रोत व्यक्ति -

- सोनाम ग्याल्जेन शेर्पा (७०), शेर्पा गोन्पा, काठमाडौं
- देन्डी शेर्पा (७३) फेरा, सोलुखुम्बु
- डिमी शेर्पा (६९), जुनवेसी, सोलुखुम्बु

महामानव गौतमबुद्ध !

✍ न्हछेरत्न बुद्धाचार्य

भक्तपुर-१

यो ज्ञान भूमिका धरतीपुत्र

सगरमाथाको देशका राष्ट्रिय विभूति !

विश्वका मानवहरूको दुःख वाट मुक्त गराउन उदय भएका

एसियामा चम्किरहेको ज्योति गौतम बुद्ध !

'बुद्ध' यो शब्दको महिमा अपार

शाक्यमुनिको बौद्ध दर्शन विश्व शान्तिको महान सन्देश हो

यो भूमण्डलमा सदियौं देखि अँध्यारो पथमा ज्ञानको ज्योति प्रज्वल गर्नु हुने सर्वाथसिद्ध !

परिवर्तनशील समाजका युगान्तकारी महामानव दासयुगमा समानताको शंखनाद गर्नु हुने

विश्व शान्तिका महानायक

शाक्य वंशको ज्योति ! महाज्ञानी सिद्धार्थ !

यो पुण्य भूमि ! यो शान्ति भूमिमा

बोधिसत्त्वले दिनु भएका पञ्चशीलको सुवास छरिरहेका छन् यो फूलवारीमा

जहाँ अज्ञानताले घेरिएको प्रत्येक बस्तीमा

तथागतको तपस्या ! अमिताभको अमरवाणी यो

नवयुगको आकारमा एक आर्दश प्रज्ञा हो

जगतलाई सुन्दर शान्तपार्न हौसला दिनुहुने

आराध्य अर्हतले दिनु भएको अमूल्य उपदेश

'बहुजन हिताय बहुजन सुखाय'

यो लाखौं लाख शोषित पीडित मानवहरूको भलाइ हुने सन्देश

हामीले आजको जनयुगमा

यो सन्देशलाई पालन गरेर अधिबढौं ! ❖

★ आकाश, समुद्र तथा पर्वतको गुफामा जहाँ गएर बसेता पनि आफूले गरेको पापको फलबाट बच्न सकिदैन ।

★ हिंसक, असत्यवादी, चोरीकाम गर्ने, व्यभिचारी र मद्यपान गर्ने व्यक्तिले यही लोकमा आफ्नो उन्नतिको जड उखेल्छ ।

- धम्मपद

बुद्धकालय् नं जू भ्रष्टाचार

सुनिता मानन्धर

गनं नं अफिसय् दुहां वन । अनं छु कथंया ज्याखँ याके माल कि घूस कायेत स्वइ । अफिसय् जक मखु आखः वनेत व वंकेत तकं घूस नके मालेधुंकल । घूस नके फःसा असक्षम नं सक्षम जुइ । पिउन नं हाकिम जुइ । उकिं थौं न्ह्यागु थासय् नं घूसया व्यापार जुयाच्वंगु दु । घूस नल वा घूस बिल धइगु ला थौंकन्हया न्हियान्हिथंया बुखँ हे जुइधुंकल । गबलें पिउनं घूस नल धाइ । गबलें हाकिमं घूस नल धाइ । अथे ला घूस बी मखु धाइपिपि नं छु याये ? घूस बिना छुं ज्याखँ न्ह्याइ हे मखु । घूस नके फःसा जक थःगु थायु दइ । मखुसा ला थः गनं गनं जूवनी । मनूतय् हूलय् इमूचा तं थें तनावनी । घूस नकाः थःगु थाय् कायेगु ज्याखँ थौंकन्हय् यापिसं जक याःगु मखु । बुद्धकाल स्वयां न्ह्यः नं घूस नकूगु खँ जातकय् न्ह्यथनातःगु दु । घूस नकाः थःगु थाय् काःगु खँ 'भरु जातक'य् न्ह्यथना तःगु दु । जातक कथं छगू इलय् निम्ह ऋषिपिनि पुचःया दथुइ छमा सिमाया खँय् ल्वापु जुल । इपिं हिमालय् वनाः तपस्या यानाच्वीपिं खः । इपिं चि व पाउँ सवाः कायेत भरु राज्यय् वल । न्हापा थःपिं च्वना वनेधुंकूगु वंगल सिमाक्वय् मेम्ह ऋषिया पुचः च्वनाः भोजन यानाच्वंगु खन, थुकिं यानाः निम्हेसिया पुचःया दथुइ ल्वापु जुल । उमिगु ल्वापु थुलि तच्चल कि उपिं लाय्कुली हे वनेमाल । जुजुं न्हापा च्वनाच्वीपिं ऋषिया पुचःयात स्वामी दयेका बिल । लिपाया ऋषिया पुचलं नं थःगु अधिकार कायेत स्वल । अले उमिसं जुजुयात ल्वःगु छगू रथ दयेकल । उगु रथ जुजुयात बी यंकल । रथ घूस नयेवं जुजुं उगु ऋषिया पुचःयात नं अनया स्वामी धकाः घोषणा यात । छुं ई लिपा हानं मेम्ह ऋषिया पुचः नं अन वल । उमिसं जुजुयात घूस बिल कि थःगु ज्याखँ जुइगु खँ बांलाक सिउ । उकिं इमिसं जुजुयात घूस नकेगु बिचाः यात । अले जुजुया रथयात ल्वःगु रत्नया घःचाः दयेका बिल । इमिपाखें घःचाः कायेवं जुजुं इमित नं सिमाया मालिक कथं घोषणा याना बिल । थुकथं छमा सिमायात जुजुं स्वम्ह ऋषिपिनि पुचःयात अधिनय् तया बिल । थुकिं

यानाः उमि दथुइ हानं हानं ल्वापु ब्वलन ।

दकलय् अप्वः घूस नइगु ला मुद्दा मामिलाया ज्याखंय् हे खः । घूस मबीकं मुद्दाया ज्याखँ पूवनी हे मखु । थौं नं तापाः बाज्यां म्हितावंगु मुद्दा छुइपिसं तकं म्हिते मालाच्वंगु दु । पुस्तौपुस्ता छगू हे मुद्दाय् तक्थनाच्वंगु दु । अथे ला घूस नके फुसा ला निला प्यलां नं मुद्दा क्वचाः । कतःया सम्पत्ति नं याउँक थःगु जू । फैसला याइम्हं अःपुक याउँक हे फैसला यानावी । 'धम्मधज जातक'य् नं घूस नयाः मुद्दाया फैसला याःगु खँ उलातःगु दु । जुजुया सेनापतिं दक्व कथंया मुद्दा मामिलाया ज्याखँ स्वइगु खः । न्ह्याथेजाःगु मुद्दा मामिलाया ज्याखँ जूसां सेनापतिं घूस मनयेकं निसाफ हे याइ मखु । वयात घूस नकल कि मालिक मखुम्हेसित नापं मालिक याना बीगु । धात्थेम्ह मालिकयात धाःसा मुद्दां बुका हइगु ।

खय्त ला न्याय कथं राज्य यायेगु सकलें जनताया यइ । तर घूस नइपिनि पुचलय् घूस मनइपिं च्वने थाकुइ । घूस मनइम्ह जुल कि घूस नइपिनि लागिं मिखाया धू थें जुइ । उमिसं घूस मनइम्हेसित थःगु पुचलं पितिनेत स्वइ । थुकिया लागिं उमिसं खःगुं मखुगुं द्वपंतकं बी । बोधिसत्वयात नं थुकथंया द्वपं बीगु । बोधिसत्त्वं न्यायपूर्वकं राज्य यात । घूस मकासे जनताया हितया पक्षय् निर्णय याना बिल । थुकिं यानाः घूस कयाः मुद्दा स्वयाच्वीपिनि ज्या मन्त । अले इमिसं बोधिसत्वया बारे जुजुयात खःगुं मखुगुं खँ छुनाः चुकली यात । जुजुं नं इमि खँ खः थें ताये कल अले बोधिसत्वयात दरबारं पितिनेत स्वल ।

बुद्धकालय् नं जुजुं घूस नःगु खँ बौद्ध ग्रन्थय् न्ह्यथनातःगु दु । बुद्धकालय् तीर्थियतय् जेतवनय् आश्रम दयेकेगु बिचाः यात । जुजुं अथें उजं बी मखु धइगु खँ इमिसं बांलाक सिउ । उकिं इमिसं जुजुयात लाख ध्यवा घूस नकल । जुजुयात थःगु पक्षय् काल । अले थःपिनि ज्या न्ह्याकल ।

घूस नकाः थःगु ज्याखँ पूवके तसकं अःपु । पीर व चिन्ता नं कायेम्वाः । दुःख नं सीम्वाः । मान पदवी नं

दइगु । ज्याखँ नं अःपुक क्वचाइगु । थुकथंया विचारं यानाः थौं घूस काइपिं व घूस बीपिनि ल्याः न्हियान्हिथं अप्वयाच्चंगु दु । खय्त ला घूस कायेगु वा घूस बीगु खराब ज्याखँ हे खः । खराब ज्याखं गबलें सुयां भिं याइ मखु । अयं नं खराब ज्या याये तसकं अःपु । तथागत बुद्धं धयाविज्याःगु दु—

सुकरानि असाधूनि- अत्तनो अहितानि च ।

यं वे हितञ्च साधुञ्च- तं वे परम दुक्करं ॥

अर्थात् थःत खराब जुइगु अहितगु ज्या याये तसकं अःपु । थःत हित जुइगु ज्या तसकं थाकु । अथेहे 'धम्मपद'या कसर वर्गय् धयातःगु दु—

सुजीवं अहिरिकेन काकसुरेन धंसिना ।

पक्खन्दिना पगभेन संकिलित्थेन जीवितं ॥

अर्थात् मच्छाः मज्जेसे, मेपिनि लाकाः नयेगुली जुयाः बल्लाःम्ह मेपिनि मभिं विचाः याइम्ह, बकवादी, अहंकार, भ्रष्टाचार यानाः मनुष्य जीवन हने अःपु ।

घूस नयाः ज्याखँ याइपिंत भ्रष्टाचारी कथं काइ । थौंया इलय् दक्व थासय् नं भ्रष्टाचारीतय्सं थाय् काये धुंकूगु दु । थौं उपिं हे बल्लाः । न्ह्याथाय् नं उपिं हे त्याः । थय्क स्वयेबलय् उमिसं हनाच्चंगु जीवन हे याउं थें च्वं । इमि हे आनन्द थें च्वं तर थुकथंया आनन्द इमिगु लागिं दिर्घायु जुइ मखु । इमिगु सुख नं ताःकाल तक च्वनी मखु । 'भरु जातक'य् भरु जुजुं याःगु बांमलाःगु ज्याया कारणं देय्नापं विनास जुल । थुकथंया ज्याखं वर्तमान ला न्हयइपुसे च्वंकी । तर भविष्य विनास याना बी । उकिं थुकथंया ज्याखँ याय् मजिउगु खँ तथागत बुद्धं धयाविज्याःगु दु । गुगु ज्याया फल भोग याय्गु इलय् ख्वबि हायेकाः पस्ताय् चायेमाली । थुकथंया ज्या सज्जनं मयाय्गु हे वेस । अथे हे असंयमी व दुराचारी जुयाः म्वाय् मजिउगु खँ तथागतं 'नर्क वर्ग'य् धयाविज्याःगु दु— असंयमी, दुराचारी जुयाः देय्या अन्न नयेगु स्वयाः ह्याउंगु पूगु नयां ग्वारा नयेगु वेस । ❖

धर्मकीर्ति पत्रिकालाई सहयोग

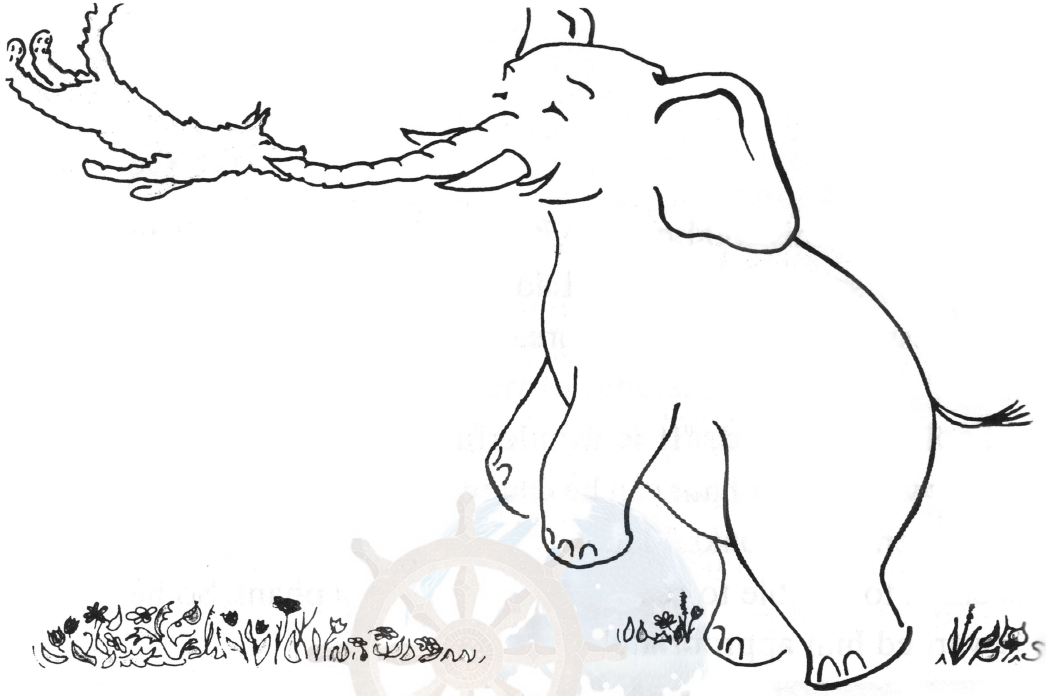
धर्मकीर्ति पत्रिकाको प्रगति कामना गर्नुहुँदै यस पत्रिकाका विशेष सदस्य क्र.सं. नं. ३५५ श्री कुलमान बुद्धाचार्य मोहरिया टोल पोखराबाट नगद रु. १००५/- (एकहजार पाँच) चन्दा प्रदान गर्नुभएको छ । धर्मकीर्ति पत्रिका उहाँको आयुआरोग्य कामना गर्दै हार्दिक साधुवाद व्यक्त गर्दछ ।

बुद्ध सम्बन्धी केही जानकारीहरू -

- ★ भिक्षुणी उत्पलवर्णालाई उसैको मामाको छोरो नन्दले विहारमा आई बलात्कार गरेको थियो ।
- ★ पटाचाराको छोरो अचिरवति नदीले बगाएर लगेको थियो ।
- ★ भिक्षुणी सुन्दरीनन्दाले विशाखाको नाति साल्हसँग बिग्री गर्भिणी भएपछि, चीवर छाडेकी थिइन् ।
- ★ जीवक वैद्यले तथागतलाई उज्जैनको दोसल्ला चढाएका थिए । त्यही नै बुद्धलाई दिइएको प्रथम चीवर दान थियो । त्यतिबेला बुद्ध ५५ वर्षको हुनुहुन्थ्यो ।
- ★ जीवक वैद्य (=कौमार भृत्य) - राजगृहको राजवैद्य, प्रसिद्ध शैल्य चिकित्सक । आमा : शालवती वेश्या । धर्मपिता : अभय राजकुमार (बिम्बिसारको छोरो) ।
- ★ जीवक वैद्यले भगवान् बुद्धको गाथमा बिसञ्चो भएको बेलामा औषधीयुक्त कमलको फुल सुंघाई ३० पल्ट विरेचन गराएका थिए ।

(साभार- बौद्ध दर्पण)

Best Friends – 27 (The Power of Friendship)

Before the time of this story, people in Asia used to say that there would never be a time when an elephant and a dog would be friends. Elephants simply did not like dogs, and dogs were afraid of elephants.

When dogs are frightened by those who are bigger than they are, they often bark very loudly, to cover up their fear. When dogs used to do this when they saw elephants, the elephants would get annoyed and chase them. Elephants had no patience at all when I came to dogs. Even if a dog were quiet and still, any nearby elephant would automatically attack him. This is why everybody agreed that elephants and dogs were 'natural enemies', just like lions and tigers, or cats and mice.

Once upon a time, there was a royal bull elephant, who was very well fed and cared for. In the neighborhood of the elephant

shed, there was a scrawny, poorly fed, stray dog. He was attracted by the smell of the rich sweet rice being fed to the royal elephant. So he began sneaking into the shed and eating the wonderful rice that fell from the elephant's mouth. He liked it so much, that soon he would eat nowhere else. While enjoying his food, the big mighty elephant did not notice the tiny shy stray dog.

By eating such rich food, the once underfed dog gradually got bigger and stronger, and became very handsome looking. The good-natured elephant began to notice him. Since the dog had gotten used to being around the elephant, he had lost his fear. So he did not bark at him. Because he was not annoyed by the friendly dog, the elephant gradually got used to him.

Slowly they became friendlier and friendlier with each other. Before long,

neither would eat without the other, and they enjoyed spending their time together. When they played, the dog would grab the elephant's heavy trunk, and the elephant would swing him forward and backward, from side to side, up and down, and even in circles! So it was that they became 'best friends', and wanted never to be separated.

Then one day a man from a remote village, who was visiting the city, passed by the elephant shed. He saw the frisky dog, who had become strong and beautiful. He bought him from the mahout, even though he didn't really own him. He took him back to his home village, without anyone knowing where that was.

Ofcourse, the royal bull elephant became very sad, since he missed his best friend, the dog. He became so sad that he didn't want to do anything, not even eat or drink or bathe. So the mahout had to report this to the king, although he said nothing about selling the friendly dog.

It just so happened that the king had an intelligent minister who was known for his understanding of animals. So he told him to go and find out the reason for the elephant's condition.

The wise minister went to the elephant shed. He saw at once that the royal bull elephant was very sad. He thought, "This once happy elephant does not appear to be sick in any way. But I have seen this condition before, in men and animals alike. This elephant is grief-stricken, probably due to the loss of a very dear friend."

Then he said to the guards and attendants, "I find no sickness. He seems to be grief-stricken due to the loss of a friend. Do you know if this elephant had a very close friendship with anyone?"

They told him how the royal elephant

and the stray dog were best friends. "What happened to this stray dog?" asked the minister. "He was taken by an unknown man," they replied, "and we do not know where he is now."

The minister returned to the king and said, "Your majesty, I am happy to say your elephant is not sick. As strange as it may sound, he became best friends with a stray dog! Since the dog has been taken away, the elephant is grief-stricken and does not feel like eating or drinking or bathing. This is my opinion."

The king said, "Friendship is one of life's most wonderful things. My minister, how can we bring back my elephant's friend and make him happy again?"

"My lord," replied the minister. "I suggest you make an official announcement, that whoever has the dog who used to live at the royal elephant shed, will be fined."

This was done, and when the villager heard of it, he released the dog from his house. He was filled with great happiness and ran as fast he could, straight back to his best friend, the royal bull elephant.

The elephant was so overjoyed, that he picked up his friend with this trunk and sat him on top of his head. The happy dog wagged his tail, while the elephant's eyes sparkled with delight. They both lived happily ever after.

Meanwhile, the king was very pleased by his elephant's full recovery. He was amazed that his minister seemed to be able to read the mind of an elephant. So he rewarded him appropriately.

The moral is: Even 'natural enemies' can become 'best friends'.

to be continue ...

(Source: Prince Goodspeaker)

कोधवग्गो

२०७५ ज्येष्ठ १९ गते, शनिवार

प्रवक्ता- देवकाजी शाक्य

प्रस्तुति- राजभाइ तुलाधर

सच्चं भणो न कुज्जेय्य, दज्जा प्पस्मिंमिप याचितो ।

एतेहि तीहि ठानेहि, गच्छे देवान सन्तिके ॥

सत्य बोल्ने गर, रिसाउने नगर, कसैले केही माग्छ भने अलिकति भए पनि दिने गर । यी तीनवटा कृत्याले मनुष्य देवताहरूको नजिक पुग्छ, अर्थात् देवलोकमा उत्पन्न हुन सक्छ ।

एकपटक महामोग्गलान भन्ते देवलोकको भ्रमणमा गएको थियो । उहाँले त्यहाँका देवताहरूसँग के पुण्यकर्मले तिमीहरूले यहाँ जन्म लिन सफल भयो भनेर प्रश्न गर्नुभयो । एकजना देवताले सधैं सत्य बोल्ने गरेकोले भन्यो, अर्की देवीले कहिल्यै नरिसाउने र द्वेष नगर्ने गरेकोले भनिन्, त्यसो देवताले माग्नु आउनेलाई आफूसँग भएको अलिकति भए पनि दिने गरेकोले भन्यो । देवलोकबाट फर्केर मोग्गलान भन्तेले यस्तो सानोतिनो पुण्यले पनि देवलोकमा उत्पन्न हुन सक्ला र भनेर बुद्धसँग प्रश्न गर्दा बुद्धले तिमीले आफैले देखेर आइसक्यौ नि भनेर माथिको गाथा व्यक्त गर्नुभयो ।

अहिंसका ये मुनयो, निच्चं कायेन संवुला ।

ते यन्ति अच्चुतं ठानं, यत्थ गन्त्वा न सोचरे ॥

ती मुनिहरू (अरहन्तहरू) जसले सधैं कायलाई संयम्मा राखेर कुनै किसिमको हिंसा गर्दैन, तिनीहरू फेरि कहिल्यै च्युत नहुने ठाउँ (निर्वाण)मा पुग्छ जहाँ गएपछि कुनै किसिमको शोक हुँदैन ।

एकचोटि भगवान् बुद्ध केही भिक्षुहरूसहित साकेत नगरमा भिक्षाटनमा गइरहेको बेला एकजना बृद्ध ब्राह्मणले भगवान्लाई “पुत्र तिमीले यत्रो समयसम्म हामीलाई किन भेट्न नदिएको” भनेर सोध्यो र आफ्नो घरमा लग्यो । ब्राह्मणकी पत्नीले पनि यस्तै प्रश्न गरिन् । उनीहरूको प्रश्नले भिक्षुहरू अचम्म भए । भगवान्ले “ती ब्राह्मण-ब्राह्मणी धेरै जन्मसम्म आफ्नो माता-पिता भएकोले

उनीहरूले यस्तो भनेको” भन्नुभयो । भगवान्को उपदेशले उनीहरू अर्हत भए र परिनिर्वाण प्राप्त गरे । भिक्षुहरूले “उनीहरू कहाँ जन्म भए ?” भनेर सोद्धा भगवान्ले “अर्हत भइसकेको व्यक्तिहरूको फेरि जन्म हुँदैन” भन्नुभयो र माथिको गाथा व्यक्त गर्नुभयो ।

सदा जागरमानानं अहोरत्तानुसिक्खिनं ।

निब्बानं अधिमुत्तानं, अत्थं गच्छन्ति आसवा ॥

सधैं स्मृतिपूर्वक जागृत अवस्थामा रहेर अहोरात्र धर्मको अभ्यासमा लागि रहने व्यक्ति निर्वाणतिर अधि बढ्छ, उसको सबै आश्रवहरू क्षय भएर जान्छ ।

पूर्णा भनिने एकजना दासी केटीले केही भिक्षुहरू राति अबेर आफ्नो विहारतर्फ गइरहेको देखे । तिनीको मनमा लाग्यो कि म त गरिव दासी भएकीले राति अबेरसम्म दुःख गरेर काम गर्नुपर्छ, तर यिनीहरू यति अबेरसम्म के गरिरहेको होला । भोलिपल्ट विहान काममा जानुभन्दाअगाडि केही खस्रो रोटी बनाएर लगिन् । बाटोमा बुद्धसँग भेट भयो र त्यो सस्तो खस्रो रोटी दान दिने इच्छा उत्पन्न भयो । तर भगवान्ले यस्तो राटी ग्रहण गर्नु होला कि नहोला भन्ने सोचेर हिचकिचाइन् । भगवान्ले तिनीको मनको कुरा बुझेर रोटी स्वीकार गर्नुभयो । त्यसपछि भगवान्ले भिक्षुहरूप्रति पूर्णाको मनमा उठेको विचारको बारेमा भन्नुभयो— “तिमी गरिव भएकोले राती अबेरसम्म काम गर्नुपर्छ, तर मेरा पुत्रहरू (भिक्षुहरू) सधैं जागृत र स्मृतिवान् रहन्छन्, त्यसैले सुत्दैनन् । अनि भगवान्ले माथिको गाथा व्यक्त गरेर उपदेश दिनुभयो ।

पोराणमेतं अतुल, नेतं अज्जत्तनामिव ।

निन्दन्ति तुण्णिहासीनं, निन्दन्ति बहुभाणिनं ।

मित्भाणिमिपि निन्दन्ति, नत्थिलोके अनिन्दितो ॥

हे अतुल ! यो आज मात्र होइन धेरै पहिलेदेखि चलिआएको रीति हो कि नबोल्नेको पनि निन्दा हुन्छ, धेरै बोल्नेको पनि निन्दा हुन्छ, ठीक्क बोल्नेको पनि निन्दा हुन्छ । यो लोकमा निन्दित नहुने कोही छैन ।

अतुल भन्ने एक जना उपासक आफ्नो

साथीहरूसहित धर्मश्रवण गर्नको लागि जेतवन विहारमा पुगे । उनीहरू पहिले रेवत भन्तेकहाँ गए, तर उहाँले केही उपदेश दिनुभएन । त्यसपछि सारिपुत्रकहाँ पुगे । उहाँले अभिधर्मको लामो प्रवचन दिए जुन उनीहरूले केही बुझेन । अनि फेरि आनन्दकहाँ पुगे र आनन्द भन्तेले

ठीकक बोले, तर धेरै थोरै भयो भनेर उनीहरूको चित्त बुझेन । आखिरमा उनीहरू बुद्धकहाँ पुगेर सबैको विरुद्ध गुनासो पोखे । तब बुद्धले उनीहरूलाई माथिको गाथा सुनाउनुभयो ।

१०४ औं कक्षा

विषय : विनय पेय्याल (अंगुत्तर निकाय) बौद्ध अध्ययन गोष्ठी

२०७५ वैशाख २९ गते, शनिवार

प्रवचक- मदनरत्न मानन्धर

प्रस्तुति- सूर्यकाजी शाक्य

यस दिन पनि 'अंगुत्तर निकाय'को 'विनय पेय्याल सूत्र'हरूको व्याख्या गर्ने क्रममा सूत्र २०२ देखि सूत्र २३० को बाँकी अंश सूत्र २१५ देखि सूत्र २३० को व्याख्या गर्नुभयो । भगवान् बुद्धले सङ्गलाई मजबूत बनाउन विनय-नियमहरू प्रज्ञप्त गर्नुभएको हो । बुद्धधर्म र शिक्षालाई भिक्षु-भिक्षुणीहरूले जीवनभर धारण गरेर संरक्षणको साथसाथै चिरस्थायी गर्नुपर्ने गहन जिम्मेवारीको अलावा विनय-नियमहरूमा विकृत आएमा सुधार गर्ने कार्य सङ्गको भएको कुरा बताउनुभयो ।

सूत्र २१५ 'अब्भान प्रज्ञप्ति' भनेको दोषी भिक्षुको प्रायश्चित्तपछि, सङ्गले माफी दिएर पुनः सङ्गमा प्रवेश गराउनु हो ।

सूत्र २१६ 'ओसारणिय प्रज्ञप्ति' भनेको कुनै दोषी भिक्षुले दण्ड भोगेपछि पहिलाकै स्थानमा पुनर्वाहाली गर्नु हो ।

सूत्र २१८ 'उपसम्पदा प्रज्ञप्ति' भनेको कुनै श्रामणे २० वर्ष भएपछि, पूर्ण भिक्षु हुन उपसम्पदा गर्नुपर्दछ, त्यस्ता उपसम्पन्न भइसकेको पूर्ण भिक्षुले २२७ वटा विनय-नियम पूर्ण रूपमा पालन गर्नुपर्दछ, र कठिन चिवर प्राप्त गर्न सक्षम बन्दछ ।

सूत्र २१९ 'ज्ञानी कर्मको प्रज्ञप्ति'— भिक्षुहरूले गर्न हुने र नहुने नियमको घोषणा हो ।

सूत्र २२२ 'अप्रज्ञापित कर्मको प्रज्ञप्ति' भनेको नभनिएको वा घोषणा नगरिएकोलाई भनिन्छ, जसको

बारेमा नियम बनाइएको छैन ।

सूत्र २२३ 'प्रज्ञापित कर्मको प्रज्ञप्ति' भनेको प्रज्ञापन गरिएको वा भनिएको जसको बारेमा नियम बनाइएको छ, त्यसलाई 'प्रज्ञापित कर्मको प्रज्ञप्ति' भनिन्छ ।

सूत्र २२४ 'सन्मुख विनयको प्रज्ञप्ति' भनेको कुनै पनि भगडाको फैसला गर्न आमनेसामने राखेर कुराको फैसला गर्नु वा मिलाउनु हो ।

सूत्र २२५ 'स्मृति विनयको प्रज्ञप्ति' भनेको गल्ती गरेको भिक्षुको ख्यातिलाई ध्यानमा राखेर माफी दिनु हो ।

सूत्र २२६ 'अमुढ विनयको प्रज्ञप्ति' भिक्षुहरूले वेहोसीपनामा गरेको वा भएको गल्तीलाई माफ गर्नु हो ।

सूत्र २२७ 'प्रतिज्ञान करणको प्रज्ञप्ति' भनेको दोषी भिक्षुलाई दोष वा अपराध स्वीकार गर्न लगाउनु हो ।

सूत्र २२८ 'येमुयिसकाको प्रज्ञप्ति' भनेको कुनै पनि भगडा वा समस्यालाई बहुमतद्वारा निर्णय गर्ने हुन् ।

सूत्र २२९ 'तस्स पापियसिकाको प्रज्ञप्ति' भनेको कुनै अपराधी भिक्षुले अपराध स्वीकार नगर्ने खराब नियतको मूल्याङ्कन गर्नु हो ।

सूत्र २३० 'तृणविस्तारको प्रज्ञप्ति' कुनै भगडा वा विवाद समाधान नभएर बढ्ने देखिएमा त्यसलाई घाँसले छोपेर राखेजस्तै समाधान गर्ने हो ।

यी माथि उल्लेख भएका सूत्र २१५ देखि २३० विनय पेय्यालअन्तर्गत हुन् । यी विनय-नियमहरूको प्रज्ञप्ति भगवान् बुद्धले दुइटा लाभलाई विचार गर्नुभई भिक्षुहरूको लागि प्रज्ञापन वा देशना गर्नुभएको हो, ती हुन्—

- १) सङ्गलाई व्यवस्थित गर्न र
- २) सङ्गलाई सजिलो गर्न ।

रसियन राजदूतावासका प्रथम सेक्रेटरीको स्वागत

२०७५ जेठ २४ गते, विहीवार ।

धर्मकीर्ति विहार, धम्महल ।

यस दिन रसियन राजदूतावासका प्रथम सेक्रेटरी Luliia Androsova लाई धर्मकीर्ति विहार संरक्षण कोषको तर्फबाट स्वागत गरिएको थियो ।

Embassy of Russian Federation Russian Centre of Science and Culture का Director ले आफ्नो मन्तव्य व्यक्त गर्नुहुँदै भन्नुभयो— “रुसमा मानिने विभिन्न धर्महरूमध्ये बुद्धधर्म पनि एक हो । रुसका ३ वटा ठूलठूला Republic हरूका वासिन्दाहरू बुद्ध धर्मावलम्बी नै छन् । रुसमा धर्म विषयमा स्वतन्त्रता छ । जन्मको आधारमा धर्म मानिन्दैन । बुद्धशिक्षाले प्रभावित भएका हामीलाई बुद्धशिक्षा सुरुवात भएकै स्थानमा Monastery बनाउने ठूलो चाहना भएकोले बुद्ध जन्मभूमि लुम्बिनीमा Monastery बनाउने हाम्रो लक्ष रहेको छ । त्यसैले यस कार्यको लागि नेपाल सरकारले आवश्यक जग्गा प्रदान गरी सहयोग गर्नुहुनेछ भन्ने आशा राखेका छौं । यही वर्षमा Monastery बनाउनको लागि जग हालै लक्ष रहेको छ । यस कार्यले हाम्रो दुई देशबीचको सम्बन्ध अझ प्रगाढ रहने आशा लिएका छौं ।”

भिक्षुणी धम्मवतीको सभापतित्वमा र Luliia Androsova को प्रमुख अतिथित्वमा धर्मकीर्ति संरक्षण कोषका सचिव प्रफुल्ल कमल ताम्राकारले सञ्चालन गर्नुभएको उक्त कार्यक्रममा सदस्य अगम्यरत्न कंसाकारले स्वागत भाषण गर्नुभएको थियो । कोषका सदस्य नविन चित्रकारले प्रमुख अतिथिको परिचय प्रस्तुत गर्नुभएको थियो ।

कार्यक्रमको अन्त्यमा भिक्षुणी धम्मवतीले प्रमुख अतिथिलाई धर्मकीर्ति लोगो र धर्मकीर्ति पत्रिका सम्झनाको चीनोको रूपमा उपहार प्रदान गर्नुभएको थियो ।

प्रफुल्ल कमल ताम्राकारले धन्यवाद ज्ञापन गर्नुभएपछि भिक्षुणी धम्मवतीले आफ्नो मन्तव्य व्यक्त गर्नुहुँदै भन्नुभयो— “हुन त भिक्षु अमृतानन्दको जीवनकालमा रुसबाट आउनुभएका धर्मगुरुहरूसँग सम्बन्ध रहेको थियो भने आज रुसका राजदूतावासका प्रथम सेक्रेटरीलाई स्वागत गर्न पाउनु खुशीको कुरो हो । यसरी हाम्रो मैत्री उहाँहरूलाई दिई उहाँहरूको मैत्री हामीले लिन पाउनु राम्रो कुरो हो ।”

यस कार्यक्रमपश्चात् उपासिका केशरीलक्ष्मी ताम्राकारले जलपान प्रायोजन गरी पुण्य सञ्चय गर्नुभएको थियो ।

धर्मकीर्ति पत्रिका वर्ष ३६ अङ्क २ मा प्रकाशित समाचारहरूमा छुटिएका नामहरू थप गरी अन्य भूल पनि सुधार गरिएको छ –

क्र.सं.	पेज/प्याराग्राफ	हुनुपर्ने
१.	१७/१	माणिकलक्ष्मी तुलाधर स्वर्गीय तारादेवी तुलाधरको लागि ‘धर्मकीर्ति धम्मवती सम्मान’ ग्रहण गर्नुहुँदै
२.	१७/२	वि.सं. २०७४ साल
३.	१७/२ (छुटिएको नाम थप)	अल्पकालिन श्रामणेर तथा ऋषिणी प्रव्रज्या शिविर संयोजिकाहरू— श्रद्धेय इन्दावती गुरुमां र अमीरकुमारी शाक्य
४.	२३/	भोजनदान— (१) श्रृष्टि, न्हूजः, सुहान, अनुस्का, रतीश्री (२) मोहनदेवी महर्जन (३) अंकित महर्जन (४) तीसा, आश्रा, मिजला, नसला र प्रिन्सा (५) सुभद्रा स्थापित (६) अजित सिं
५.	१७/२ (थप नाम)	शान्ति शाक्य— लुम्बिनी विश्वविद्यालय

क्षमाप्रार्थी : अमीरकुमारी शाक्य

धर्मकीर्ति बौद्ध ज्ञानमाला भजनया गतिविधि

१) ने.सं. १९३८ चौलाथ्व अष्टमी तदनुसार २०७४ चैत ११ गने कुन्हु मैत्री बोधिसत्त्व जमःबहालय् भिक्षुणी कुसुम गुरुमांपाखें बुद्धपूजा ज्याभवः न्त्याकाः धर्मदेशना जूगु खः । धर्मकीर्ति बौद्ध ज्ञानमाला भजनसमूह पाखें ज्ञानमाला भजन प्रस्तुत जूगु उगु ज्याभवले धर्मकीर्ति पूर्णहेरा पुचःपाखें जलपान प्रायोजन यासे भजनयात रु. २,०००/- दां चन्दा नं बियादीगु खः । अथेहे रूपशोभा तुलाधरपाखें भजनयात रु. ५००/- चन्दा बियादीगु खः ।

थुखुन्हु मैत्री बोधिसत्त्व विहारे बुद्धपूजा व ज्ञानमाला भजन न्त्याकाचंगु १५ दं क्यंगु लसताय् थुगु विहारया धार्मिक ज्याय् सक्रिय जुयाः गुहाली याना च्वनादीपिं वज्राचार्य भाजुपिं शैलेन्द्र, सरजु, राजेश व परविनपिन्त मैत्री बोधिसत्त्वया प्रतिमा छगूछगू बियाः हनेज्या जूगु खः ।

२) ने.सं. १९३८ बछलाथ्व अष्टमी तदनुसार २०७५ वैशाख १० गने कुन्हु मैत्रीबोधिसत्त्व जमः बहालय् भिक्षुणी धम्मवती गुरुमांपाखें बुद्धपूजा ज्याभवः न्त्याकाबिज्यासे धर्मदेशना यानाबिज्याःगु खः । स्वयम्भू ज्ञानमाला भजनसमूहपाखें भजन प्रस्तुत जूगु उगु ज्याभवले थुगु बहालय् बुद्धपूजा ज्ञानमाला भजन मदिकक न्त्यानाचंगु १५ दं दुगु लसताय् ज्ञानमाला भजन स्वयम्भूया भूपू. नायोपिं पन्नाकाजी शाक्य व वर्तमान नायो तीर्थ महर्जनपिन्त नं हनेज्या जूगु खः । धर्मकीर्ति विहार

कर्णदेवी भोजन पुचःपाखें जलपान प्रायोजन जूगु थुगु ज्याभवले अनारलक्ष्मी तुलाधरपाखें धर्मकीर्ति ज्ञानमाला भजनयात रु. २,०००/- चन्दा बियाः पुण्य सञ्चय यानादीगु खः ।

३) ने.सं. १९३८ बछलागाः द्वादशी तदनुसार २०७५ वैशाख २९ गते निर्वाणमूर्ति किन्डोल विहारे भिक्षुणी धम्मविजया गुरुमांया ब्वनाय् महापरित्राण पाठ जूगु भवलय् धर्मकीर्ति बौद्ध ज्ञानमाला भजन ज्याभव नं न्त्याःगु जुल । भजनप्रति श्रद्धावान् वसपोल गुरुमांपाखें भजनयात रु. ५,०००/- दां चन्दा बियाबिज्यासे पुण्य सञ्चय यानाबिज्याःगु दु ।

४) ने.सं. १९३८ अनलाथ्व अष्टमी कुन्हु तदनुसार २०७५ जेठ ८ गते मैत्री बोधिसत्त्व विहार जमः बहालय् भिक्षुणी कुसुम गुरुमांपाखें बुद्धपूजा धर्मदेशनाया लिसें धर्मकीर्ति बौद्ध ज्ञानमाला भजन नं प्रस्तुत जुल । उपस्थित उपासक उपासिकापिन्त जलपानया व्यवस्था लक्ष्मी नानी न्यत पुचःपाखें जूगु खः । वय्कःपाखें भजनयात रु. २,०००/- दां चन्दा बियाः पुण्य सञ्चय यानादीगु दु ।

प्रस्तुती- प्रेमलक्ष्मी तुलाधर

साधुवाद जापन

धर्मकीर्ति विहारबाट सञ्चालित अल्पकालीन प्रव्रज्या शिविरले चार धाम (लुम्बिनी, बुद्धगया, सारनाथ र कुशिनगर)मा अल्पकालीन प्रव्रज्या शिविर सञ्चालन गरिएको थियो । यही सिलसिलामा सारनाथमा सम्पन्न गरिएको प्रव्रज्या शिविरबाट भिक्षुणी धम्मवती स्वास्थ्य कोषको लागि रु. ६०,०००/- प्रदान गरिएको समाचार छ । प्रव्रज्या शिविरका संयोजिका भिक्षुणी केशावतीले २०७५ जेठ २ गते धर्मकीर्ति संरक्षण कोषको कोषाध्यक्ष अजयरत्न स्थापितलाई उक्त रकम हस्तान्तरण गरिएको व्यहोरा प्राप्त समाचारमा उल्लेख गरिएको छ । कोषको तर्फबाट अल्पकालीन प्रव्रज्या शिविर लगायत संयोजिका भिक्षुणी केशावतीलाई साधुवाद जापन गरिएको छ ।

अन्तरीक्ष यात्री Dr. SANDRA MAGNUS लाई स्वागत गरियो

फोटो- नविन चित्रकार

विहार प्रमुख धम्मवती गुरुमांवाट

अन्तरीक्ष यात्री सान्द्रा म्यागनसलाई बुद्ध मूर्ति चिनो उपहार प्रदान गर्नुहुँदै

सान्द्रा म्यागनस,

अन्तरीक्षको यात्राको अनुभव बताउने क्रममा

२०७५ जेठ १७ गते, विहीवार
स्थान- धर्मकीर्ति विहार, धम्महल ।

यस दिन ३ पटकसम्म अन्तरीक्ष यात्रा गरिसक्नुभएका अमेरिका अन्तरीक्षसम्बन्धी संस्था NASA का नायब अधिकृतसमेत भइसक्नुभएका Dr. Sandra Magnus लाई धर्मकीर्ति संरक्षण कोषको तर्फबाट धर्मकीर्ति विहारमा स्वागत गरिएको थियो । सन् २००२, २००८ र २००९ समेत गरी ३ पटकसम्म अन्तरीक्ष यात्रा गर्ने क्रममा उहाँले जम्मा १३४ दिन अन्तरीक्षमा बिताएको कुरा बताउनुहुँदै भन्नुभयो— अन्तरीक्षबाट हेर्दा पृथ्वी नीलो डल्लोजस्तै देखिन्छ । यसमा कुनै सीमा कोरिएको पनि देखिँदैन । अलि गहिरिएर हेर्दा हिमालय श्रृङ्खला भने देखिन्छ । त्यसमा सगरमाथा पनि देखिन्छ । सगरमाथा देखेदेखि मलाई नेपाल आउन मन लागेको थियो । यसपाली त्यो इच्छा पनि पूरा भयो । अन्तरीक्षमा बसेको अवधिभित्र

कुनै बेलामा मानसिक तनाव हुँदा आनापान ध्यान गर्ने कुरा बताउनुहुँदै उहाँ भन्नुहुन्छ— “अन्तरीक्षमा रहँदा कुनै नकारात्मक सोच राख्न हुन्न । कुनै पनि विषयमा तुरुन्त प्रतिक्रिया पोख्न पनि हुन्न । वास्तवमा बुद्धशिक्षाले यो कुरा पनि सिकाउँछ ।” पेशाले खगोलविद् हुनुभएका उहाँ बुद्धशिक्षाप्रति पनि रुची राख्ने व्यक्ति हुनुहुन्छ ।

भिक्षुणी धम्मवतीको अध्यक्षतामा कोषका कोषाध्यक्ष अजयरत्न स्थापितले सञ्चालन गर्नुभएको उक्त कार्यक्रममा भिक्षुणी धम्मवतीले प्रमुख अतिथी Sandra लाई अन्तरीक्षमा बसी जीवन बिताउँदाको अनुभव विषयमा विभिन्न प्रश्न राख्नुभएको थियो । कार्यक्रमको अन्त्यमा भिक्षुणी धम्मवती गुरुमांवाट प्रमुख अतिथि Sandra Magnus लाई धर्मकीर्ति लोगो र बुद्धमूर्ति उपहारस्वरूप प्रदान गर्नुभएको थियो ।

- ★ जसरी फलामबाट निस्केको खियाले फलामलाई नैखान्छ, त्यसरी नै सदाचार उल्लंघन गर्ने व्यक्तिलाई उसको कार्यले उसलाई नै दुर्गतिमा पुऱ्याउँदछ ।
- ★ जताबाट हावा बहेको छ, उतातिर फ्याँकेको धुलो आफैँतिर आए जस्तै निदाँषी, शुद्ध र क्लेश रहित पुरुषलाई गरेको दोषारोपणको प्रतिफल आफैँलाई पर्न आउँछ ।

- धम्मपद

परियत्ति वक्तृत्वकला सञ्चालक समिति यलया दँ मूज्या

प्रतियोगिता व्यवस्थापन पुचः दसिपौसहित

माननीय सांसद कृष्णलाल महर्जनया मू पाहाँसुई परियत्ति वक्तृत्वकला सञ्चालक समितिया न्हापांगु दँ मुज्या, ज्यासना पुचःया ल्यज्या व प्रतियोगिता व्यवस्थापन पुचःपिन्त दसिपौ लःल्हायगु ज्याभवः क्वचाःगु बुखँ थ्यंगु दु । २०७५ साल जेठ २६ गते शनिवार (ने.सं. ११३८

अनलागा, दशमी) खुन्हु अक्षेश्वर महाविहार पूच्व यलय् न्ह्याःगु उगु ज्याभवः परियत्ति वक्तृत्वकला सञ्चालक समितिया नायो मोतिलाल शिल्पकारया नायोसुई क्वचाःगु खः ।

बौद्ध परियत्ति शिक्षा परीक्षामा उत्तिर्ण परिक्षार्थीहरूलाई प्रमाणपत्र र पुरस्कार वितरण

ल.पु.जि.म.न.पा. १९ वडास्थित इटी टोलमा रहेको युवक बौद्ध मण्डल, नेपालको गोल्डेन क्लबद्वारा सञ्चालित वाई.एम.बि.ए. परियत्ति शिक्षा केन्द्रबाट २०७४ सालको परियत्ति कक्षा १, २, ३ को परीक्षामा उत्तिर्ण हुन सफल जम्मा ४२ जना विद्यार्थीहरूलाई प्रमुख अतिथि श्रद्धेय भिक्षु बोधिज्ञान महास्थविर (नेपाल परियत्ति शिक्षा परिषद्का केन्द्रिय परीक्षा नियन्त्रक)बाट प्रमाणपत्र र

पुरस्कार वितरण गर्नुभएको समाचार प्राप्त भएको छ । प्राप्त समाचारअनुसार युवक बौद्ध मण्डल नेपालका अध्यक्ष सुश्री अरणीतारा वज्राचार्यको सभापतित्वमा सञ्चालित उक्त कार्यक्रममा कार्यक्रम सञ्चालक हेरारत्न शाक्यले स्वागत मन्तव्य व्यक्त गर्नुभएको थियो । कार्यक्रममा आशारत्न गम्भिर, बाबुरत्न नापित र तेजमुनी वज्राचार्यले आफ्नो मन्तव्य व्यक्त गर्नुभएका थिए ।

भिन्तुना! भिन्तुना!! भिन्तुना!!!

अद्वेय भिक्षुणी धम्मवती

धर्मकीर्ति विहार संरक्षण कोष, धर्मकीर्ति बौद्ध अध्ययन गोष्ठी, धर्मकीर्ति बौद्ध ज्ञानमाला भजन, अन्तर्राष्ट्रिय भिक्षुणी सङ्घया अध्यक्ष एवं धर्मकीर्ति लय् पौया प्रकाशक व विशेष सल्लाहकार भिक्षुणी धम्मवती थ्वहे वइगु श्रावण ११ गते शुक्रवार गुरुपुन्हिया दिनस ८४ दँ फुना: ८५ दँ क्यनीगु भिउपलक्षे वसपोलया भिं उसांय् व उत्तरोत्तर प्रगतिया कामना यासे भित्तुना च्वना ।

धर्मकीर्ति लय् पौ

THE DHARMAKIRTI

A BUDDHIST MONTHLY

सामा: बुद्ध जीवन चित्रावली - आचार्य सत्यनारायण गोयन्का

आलवकलाई बोध गर्नुहुँदै भगवान् बुद्ध

वर्ष-३६; अङ्क-३

बु.सं. २५६२, ज्या: पुन्हि

आलवक धेरै बलशाली र दुराघर्ष व्यक्ति थियो ।
उसलाई आफ्नो बलप्रति धेरै अभिमान थियो ।

एकपटक भगवान् बुद्ध उसको खुल्ला रहेको शून्य
भवनमा विश्राम गर्नको लागि बस्नुभयो । आलवक बाहिर
बाट आउँदा आफ्नो भवनमा एक अपरिचित व्यक्ति
बसिरहेको देखेबित्तिकै रीसले आगो भएछ । रीसले
मुरमुरिँदै आलवकले भगवान् बुद्धलाई भन्यो- “श्रमण !
यहाँबाट निस्केर जाऊ ।”

उसको आदेश पालन गर्दै “आबुस ! ठीक छ”
भन्नुहुँदै भगवान् बुद्ध बाहिर जानुभयो । केही
बेरपछि आलवकले फेरि उहाँलाई बोलाउँदै भन्यो-
“श्रमण ! भित्र आऊ ।” “हुन्छ” भन्नुहुँदै भगवान्
बुद्ध भित्र जानुभयो । यसरी नै दोस्रो र तेस्रो पटकसम्म
पनि आलवकले यो क्रम दोहर्‍याउँदै रह्यो । त्यतिञ्जेल
भगवान् बुद्ध शान्त र संयमित चित्तले उनको आदेश
पालन गर्नुभयो ।

चौँठौं पटक आलवकले फेरि आदेश दिँदै भने-
“श्रमण ! तिमी यहाँबाट बाहिर जाऊ ।”

यस पटक भने भगवान् बुद्धले दृढतापूर्वक उत्तर
दिनुहुँदै भन्नुभयो- “अब म बाहिर जान्छु । तिमीलाई जे
गर्न मन लाग्छ त्यही गर ।”

भगवान् बुद्धको चित्तको दृढता देखी आलवकलाई
पीर पर्न थाल्यो । उसले सोच्यो- ‘यो माथिल्लो तहमा
पुगिसकेको सिद्ध पुरुष त हैन ?’

यो कुरो थाहा पाउनको लागि परीक्षा लिने हेतुले
उसले भन्यो- “मैले तिमीसँग केही प्रश्न सोध्नेछु, तिमीले
त्यसको ठीक जवाफ दिन सकेनौ भने तिमीलाई मैले
बाँकी राख्दिन । तिम्रो छाती चिरिदिन्छु । तिम्रो खुट्टा समाती
तिमीलाई गङ्गामा फालिदिनेछु ।”

भगवान् बुद्धले भन्नुभयो- “मलाई यसरी मनपरि

तरिकाले छाती चिरी, खुट्टा समाटी गङ्गा नदीमा फाल्न
सक्ने व्यक्ति यस लोकमा कोही पनि छैन । तैपनि तिमीलाई
जे प्रश्न सोध्न मन लाग्छ सोध ।”

आलवकले भगवान् बुद्धसँग धर्मसम्बन्धी केही प्रश्न
सोध्यो, ती सबै प्रश्नको उत्तर भगवान् बुद्धले धर्मसमन्वित
हुनुभई दिनुभयो । प्रश्नको उत्तर सुनी आलवकले सोच्यो-
‘यो कुनै साधारण व्यक्ति होइन रहेछ ।’ प्रश्नको उत्तर
सुनी प्रभावित भएका आलवक भगवान् बुद्धको श्रद्धालु
भक्त बने । भगवान् बुद्धले देखाउनुभएको मार्गको अनुगामी
बनी क्रोधको दूषित स्वभावबाट मुक्त भयो । शान्त र
संयमित व्यक्ति बन्यो ।

खन्ती सुदन्तविधिना जितवा मुनिन्दो

(जयमङ्गल अङ्गाथा)

जो व्यक्ति स्वयं क्षमाशील र संयमित हुन्छ, त्यही
व्यक्तिले मात्र अरूलाई शान्त र संयमित बनाउन सफल
हुनेछ ।

अगवान् बुद्ध र उहाँको शिक्षाप्रति आलवक यति
आकर्षित भयो कि अनायास उसको मुखबाट यो उद्गार
निस्कियो-

सो अहं विचरिस्सामि, गामा गामं पुरा पुरं
नमस्समानो सम्बुद्धं, धम्मस्स च सुधम्मतन्ति ।

(सुत्तनिपात १९४)

अब म सम्यक सम्बुद्ध र उहाँको धर्मको
सुधर्मतालाई नमस्कार गर्दै गाउँ-गाउँ र नगर-नगरमा
विचरण गर्नेछु ।

यो त हुनु नै थियो । जसले भगवान्को सद्धर्मको
सुधर्मतालाई आस्वादन गर्दछ, उसले स्वभावत नै अरूलाई
पनि यही प्रेरणा दिनेछ, र यसरी आह्वान गर्नेछ-

“आऊ, तिमीले पनि यसलाई चाखेर हेर ।”

एहि पस्सिको ! एहि पस्सिको ! ❖

“सुनारले अलि-अलि गरेर चाँदीको कसर निखारे भैं मेधावी पण्डितले पनि अलि-अलि गरी क्रमशः आफ्नो चित्तमल
निखार्नु पर्छ ।” - धम्मपद